

KURVA
ptič

MODRAPTICA

leposlovna revija, izhaja vsak mesec enkrat na dveh polah (32 straneh). Vsak letnik se prične z decembrom in se konča z novembrom naslednjega leta.

Letna naročnina samo na revijo, ki je vključena v redne publikacije Založbe Modre ptice, znaša Din 100.—. Posamezna številka Din 10.—. Naročniki na redne publikacije prejemaajo list kot dopolnilo h knjigam brezplačno. — Urednik Janez Žagar. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Rimska cesta šte. 3.
Telefon 3163. št. čekovnega računa 15.369.

Vsebina 10. številke:

(September)

Filip Kalan: Otrok.

Charmian London: Smrt Jacka Londona.

Vladimir Bartol: »Velika pustolovščina«.

Peter Pajk: Zapiski.

— Noč po izdaji.

— Problemi duhovne svobode.

— K sociologiji in svetovni zgodovini zaušnice.

Poročila.

Razno.

OTROK

FILIP KALAN

(Konec.)

Hm, ko bi to vedel... Zjutraj jo je bil srečal in umaknil se ji je, bog vedi zakaj. In potlej ga je mučil nemir, dokler ni prišel in potrkal pri njej... Njene oči je začutil na sebi, ko je zavil okrog vogala in kdo se ne bi vznemiril, ki pozna njen smehljaj, njene oči in njen vražji, popuščajóči način govora?

In otrok? Ali se nikdar ni spomnil nanj? Da, tudi zavoljo njega je prišel.

Mali Matej je še zmerom mižal. Luč v sobi mu je branila spati in pa — tako redko je videl očeta in mater v skupnem samotnem pogovoru...

In oče se je spremenil, odkar je bil zadnjič pri nji. Bolj gosposki je postal, nov ovratnik je imel, čisto belega z dolgimi krajci; in svojo nemarno črno pentljo je zamenjal s pravilno zavezano ovratnico. Tudi obleka je bila morda nova in njegov klobuk je bil videti še čisto lep in trden... Samo obraz, obraz je bil še zmerom isti, pol utrujen, pol razigran. In kadar se je nasmehnil, se mu je spodnja ustnica hudomušno napela in svetli zobje so se zableščali kakor nekdanj. O, prijeten gospod je bil Matejev oče in otrok je bil včasih ljubosumen nanj. Kakor bi slutil, da ga mati ljubi najbolj takrat, ko se že dolgo ni sestala z očetom...

In Marija, ona je bila še zmerom huda, čeprav je obdržala svoj večni smehljaj. Samoljubna je bila kakor vsi ljudje in onega skrivnega ponižanja, ki ga je morala prenašati kot mati malega Mateja in kot ljubica tega nemarnega študenta, tega ponižanja ni mogla kar tako zlepa potlačiti in zatajiti.

Čemu si torej nocoj prišel, je vprašala nenadoma sredi tišine.

Ali naj grem, je trdo odvrnil študent.

Ne. Toda čemu si prišel? Zavoljo mene? Zavoljo denarja? Zavoljo slabe vesti?

Matej se je razkačil?

Zavoljo slabe vesti, misliš? In tedaj bi se šel tebi izpovedat? Prav tebi?

V slabo stran ga je bila zadela in iz strahu se je pričel spet širokoustiti.

Da bi me mučila z namigavanji na stalno službo, na mesečne doklade, na uradniško menzo in na vso to ropotijo? Ali ti ni zadosti, da sem pričel klečeplaziti okrog teh bedastih писаčev v uredniških sobah. Da se gulim svoj prokleti jus in stojim tik pred doktorskim naslovom, ki se ti je zdel za mojo malenkost tako nedosegljiv? Vse sem storil, da bi postal normalen človek, ki mu ne moreš očitati, da te izrablja. Ali ti to ni zadosti.

Meni? Ali sem ti vsa ta leta le besedico rekla o tem? Nikdar, da veš. Le ti si bil zmerom tisti zagrenjeni častihlepnež, ki je v zraku vohal ponižanje in namigavanja. In zdaj bi rad mene dolžil, da sem te pri-

ganjala? Ali sem te vprašala tisti večer, ko si bil prvič pri meni, če si minister ali postopač? Da, tvoja igračka sem bila takrat, ljubila sem te in zato se ti nisem mogla odreči. Rada sem te imela in nič drugega nisem pričakovala od tebe, kakor da me imaš nekoliko rad. Tvojega otroka sem rodila in nikdar mi ni prišlo na misel, da bi storila tisti kratki korak do sodnije, ki si se ga ti tako strašno bal...

Tisti kratki korak? Ali ti je bilo treba otroka? Ljubila si me, ker sem bil močnejši od tebe in se ti nisi mogla igrati z menoj! Otroka si ljubila, ker je bil moj, in ne, ker je bil otrok. Ali ne? Tja, včasih sem se mučil z mislijo, če si res mati, samo mati — in tedaj sem se bal za svojo ljubico! Toda kdo ne bi končno spoznal...

Vstal je in stopil k oknu.

Prav za prav se je izčrpal in je bil žalosten. Besede zgolj besede... Čemu toliko praznih in hudobnih prepиров? Ali še zmerom le zato, ker ne zna, ne more povedati, da jo ima rad?

In spet molk.

Zunaj za oknom je dremala bleda svetloba plinskih luči, tu in tam je samoten pešec prečil ulico, stražnik se je pokazal izza vogala in zopet izginil in potlej je vse spet zaspalo.

Matej je gledal skozi okno.

Ali ti je žal, da sem bil tvoj prvi fant, je vprašal tiho.

Ne, je rekla. Moj edini si bil, Matej, in tega mi ni bilo žal. Samo tega mi je žal, da si me nesmiselno mučil vsa ta leta in me še zdaj odganjaš s svojim zbadanjem. To je, vidiš. Ali ne moreva vsaj enkrat govoriti kakor človek s človekom?

Študent se je sunkoma okrenil.

Ne, je kriknil, ne, dokler se mi bodo gospodje, ki mi dajejo denar, smehljali v obraz, dokler se bom gulil svoj prokleti jus, dokler se bova prepirala o otrocih...

Marija je vstala in obstala tik pred njim.

Matej, se je smehljala. Matej, ti, ti si še zmerom velik otrok...

Hm, in vendar — kako je ljubila njegovo »zagrenjeno častihlepje«.

Vidiš, je rekla, mlada sem še in me vse tisto nič ne briga...

Matej se je nasmehnil. Stala je pred njim in se polno zagledala v njegov obraz. In vedel je, da mu bo dala na koncu roke okrog vratu.

Zakaj obema so prihajali spomini.

Spomni se noči, ko sem ti prvič dala ključ in se pričela kisati? Glej, takrat si nisi belil glave, kje boš spal in kako boš jedel in kdaj boš doktor in če te bo vino spravilo v grob... Drzen si bil, smejal si se, da so se morali ljudje, ki so te videli, s teboj smejati; nesramen si bil, bog mi pomagaj, in takšnega sem te ljubila... ti, ti veliki otrok!

In tako je bilo zmerom. Z denarjem sta začela, pri otroku sta se prepirala in na koncu sta ugasnila luč in šla spat. Zmerom se jima je zdelo, da sta storila velik korak naprej, v resnici pa sta tekla v krogu in se lovila za rep, dokler se nista ujela.

In otrok?

Otrok je spal v svoji postelji, sredi prisluškovanja ga je premamila toplota pod odejo in mu zaprla oči. Spomin na materin smehljaj mu je še begal v otroških sanjah, spal je, živel je in oče ga ni ljubil nič manj kakor mati. In drugi dan se je pričelo življenje spet znova.

Drugo jutro je oče leno zaostal v postelji. Vznak je ležal, blazino si je bil podvil za glavo, kadil je in kadar je spustil kolobarček dima iz ust, se je ozrl za njim in opazoval, kako se je kolobar večal, razredčil in se končno razblinil pod stropom, kjer se je nabirala lahna modrikasta megla.

Soba je ležala še v prijetnem jutranjem somraku. Zastori so bili še spuščeni. Zunaj na hodniku so drsale lene ženske copate čez linolej. V sosednjih sobah se je metla zadevala ob pohištvo, zdaj pa zdaj je zaškripal les v omari, premaknili so stol in iz tenkega, drsajočega šuma se je dalo uganiti, da nekdo briše prah. Z ulice je prihajal zgovorni nemir mimo-idočih ljudi, med ropotom težkih vozil so klopotala konjska kopita čez granitni tlak, bežen avtomobil je zahupal in izginil v daljavi in iz oddaljenih ulic je nervozno zvonil tramvajski voz.

V drugem kotu se je nekaj zgenilo.

Otrok se je napol prebudil, pogledal izpod odeje, se nasmehnil in spet hušnil nazaj v toploto. Da, prijetno je bilo, če se je človek spet lahko zvil v klopčič in znova zadremal. Če si se potrudil, so se za hip vrnile izgubljene sanje in pričele begati v že polbudnih mislih. Seveda, vedel si, da ne spiš več, ali prijetno je bilo in sanje so bile le sanje...

Ali je opazil očeta? Morda, morda tudi ne... Napol se je spominjal, kako je mati v jutranjem svitu odhajala, takrat je bil že v lahnem spancu. Zdaj se mu je zdelo, da jo vidi vso skoraj telesno pred seboj. Vse: kako je natikala klobuk, se sklonila čez svojo posteljo, po prstih stopila čez sobo, odprla omaro in vzela nekaj iz nje. Kako je tisto nekaj položila na svojo nočno omarico, kako je prav tako po prstih dospela do vrat, stisnila torbico višje pod pazduho, tiho odprla in se še enkrat ozrla v sobo, ko so bila vrata še polpriprta...

O, gotovo je opazil tudi očeta. Zakaj neki bi se bil poprej nasmehnil, ko jo je pogledal izpod odeje in zopet hušnil pod njo?

Saj z očetom se je lepo razgovarjati, je premišljeval v dremavici. Oče leži v postelji in kadi in če zlezeš k njemu pod odejo, se napol okrene k tebi in te posluša. No, včasih tudi ni poslušal. Zamišljen je bil pač in če je pozabil, kaj si ga vprašal, se je začudil in pomežiknil, pokazal zobe in se smejal. Ali nekaj je bilo vendarle. Če si bil recimo v kuhinji preveč radoveden, so pričele vse ženske godrnjati, se razhudile in rekly, da ne boš nikdar za nobeno rabo...

Spet je previdno porinil glavo iz blazine in se skrivaj ozrl k oni postelji. Hm, oče je še zmerom ležal. Tudi kadil je še in če je puhn timerak, je zaokrožil usta v šobo, kakor bi poljubljal, dokler se ni nabral kolobarček okrog jezika in odplaval v zrak.

Odkod neki ima oče toliko cigaret, je leno ugibal Matej, ki se je polagoma budil. A, tam na nočni omarici so ležale. Cel šop jih je bil in zraven njih je ležal bel, papirnat zavojček. Isti zavojček, ki ga je Matej zadnjič previdno otipaval, zadnjič, ko je bil sam doma in je brskal po omari... Hm, Kaj, ko bi se malo oglasil?

Požrl je slino, ker mu je bil glas še negotov od dolgega spanja.

Dobro jutro...

Študent se je napol obrnil in smeje stisnil oči.

Že buden?

Buden, je ponovil otrok.

Potem sta molčala.

Ti, ata . . . , je začelo čez nekaj časa.

No?

Ali smem malo k tebi?

In že je zlezl izpod pernic in capljal s svojimi dolgimi, tankimi nogami skozi sobo.

Študent se je smejal.

Ali te spet kaj mori?

Mori? . . . Neeee, je zategnil otrok in medtem, ko je lezel v rjuhe, je zaupno in navihano pogledal gori k njemu.

Ali si dobro spal, atek?

Dobro, se je začudil Matej in nehote mu je ušel smeh.

Kakšen vražji otrok je bil prav za prav tale njegov sin . . . Ali je morebiti prelahlo spal zadnjo noč? Menda ne. Poznal ga je: Morda je res nekoliko prisluškoval, ali čez dobre pol ure je gotovo že sladko spal in potlej bi ga še potres ne spravil iz sanj . . . Ampak čudoviti pa so takile otroci, je pomislil oče in njegovi prsti so se pol zadovoljno, pol začudeno igrali z otrokovimi kodri.

In malega Mateja je vendar nekaj morilo. Vselej, kadar je zlezl k očetu pod odejo, ga je nekaj »morilo« in v tem sta se že oba na tihem sporazumela . . .

Tisti skrivnostni svet onstran oken, nasprotna stanovanjska kasarna s svojimi mnogimi okni, s svojim širokim, obokanim podvozom in ulico, ki so prihajali in odhajali iz nje — tam je bila uganka . . .

Kadar je bil Matej sam v sobi, ga je zmerom potegnilo k oknu. Na stol je počenil in obraz je tiščal k šipi in včasih je celo previdno odprl notranje okensko krilo. Tedaj je ujel njegov pogled še križišče obeh ulic, ob katerem je stala hiša. In na vogalu je stal stražnik, pazil je na ljudi in na vozila in kadar se je postajanja naveličal, je stopal gori in doli s svojimi enakomernimi, trdnimi koraki . . .

Toliko ljudi je bilo v oni hiši. In za nasprotnim oknom v tretjem nadstropju je stanovalo dvoje mladih ljudi, ki sta se zmerom prepirala med seboj. Zmerom se je zdelo, da se zadnjič zmerjata in zmerjala sta se vselej pri odprtem oknu . . .

To je zavoljo korajže, je pomislil študent in se nasmehnil. No, je rekel in lovil na tihem oporno točko v otrokovem žlobudranju. . . . Da, mali Matej jima je videl v obraz. Moški je kadil svojo jutranjo cigareto . . . ona se je spenjala na prste, zmerjala je in od časa do časa jo je posilil jezen kašelj . . . Dim jo je dražil, ali ne? Toda moški je vseeno kadil, je rekel mali Matej. Ali ni kadil samo zato, da jo je dražil?

Mhm, je pritrdil oče in poslušal.

Kaj ne? Veš, in potem je ona zgrabila tisto njegovo cigareto in jo vrgla skozi okno . . . Tedaj je moški zamahnil z roko in plosknil po njenem licu in s sodenjih oken so se sklanjali ljudje daleč naprej, vlekli na ušesa in se smehljali . . .

No, in potem, je vprašal oče, ko otrok ni mogel prav naprej.

Matej ga je vprašujoče pogledal in se nekoliko vspel v postelji.

Hm, potlej ju Matej ni videl več. V sobo sta izginila in vse jutro je bil mir.

Študent je puhnil tenak curek dima skozi zobe in se zamislil.

Pomolčala sta.

Pa kaj za vraga te tu moti, je vprašal čez nekaj časa.

Otrok se je spet ozrl vanj, kakor bi si ne mogel pomagati. Razmišljen smehljaj mu je zbežal čez obraz.

Opoldne, je rekel počasi, opoldne, ko včasih prihaja mama domov, takrat sta prišla spet iz hiše...

Tam pod podvozom sta se ustavila, se razgledala po ulici... Potem sta se prijela pod pazduho in sta šla počasi naprej... Čez ulico, mimo stražnika, krog vogala...

In se nista več prepirala...

Nič več. Še smejala sta se drug drugemu. Kako je bilo to?

Kako?

Molk.

Ko bi jaz vedel, je nato odvrnil oče nekam nestrpno.

Spet sta umolknila.

Otrok se je zagledal na posteljo pred seboj in pričel puliti nitko iz pernice. Oče si je bil prižgal novo cigareto in pri tem je pozabil žveplenke položiti nazaj na nočno omarico. Škatlica mu je ostala v roki in prsti so se nevede igrali z njo.

Kako je že bilo s to zmešano otrokovo zgodbo? On, oče je vedel, kako je bilo... Ali se nista pred leti prav tako prepirala z Marijo... zaradi otroka je šlo, zaradi tegale otroka tu, ali ne?

Skrivaj ga je pogledal, svojega otroka, in na tihem mu je bilo žal zanj.

Ali je zdaj morda slabše? Otrok se ni dal uničiti, kljub vsem večnim preprirom. Tu je in rase, v petem letu je in vse kaže, da bo moral drugo jesen že v šolo... Oh, tisti nesrečni, dolgi, brezupni prepiri, ali niso bili odveč? Ljubimce sta se šla, zmerom samo ljubimce — in prav za prav sta bila že zdavnaj oče in mati! Ali je bilo to v redu? Ali nista že zdavnaj živela kot mož in žena? Samo otrok, otrok je bil še zmerom tisto nesrečno one, ki ž njim nista vedela kaj početi; kakor star dobiček na loteriji je bil, ki je poležaval po vseh kotih in sta ga pri vsakem pospravljanju prekladala iz predala v predal...

Spet se je ozrl na svojega soseda in malo negotovo je vprašal:

Ali vstaneva, Matej?

Vstaneva, je pokorno ponovil otrok, ki je bil še vedno razmišljen. Polagoma sta se spravila iz postelje, se potepala po sobi, se vrtela krog umivalnika, se poprhalo vsak po svoje in tiho poiskala vsak svojo obleko.

Potem je stal oče pred ogledalom in si počasi zavezoval ovratnico. Nekam neroden je bil danes pri svojem opraviilu. Od časa do časa je primerjal vozle v zrcalu in pod svojo brado, ali bržkone vozle ni bil dober. Razvezal ga je in pričel znova.

Zdajle, je mislil, zdajle grem svojo pot in tale mala nesreča bo spet čepela pri oknu, gledala dolgočasnega policajca na oglu, one bedaste ljudi, ki prihajajo in odhajajo pod tistim prokletim podvozom, tista dva tepca bo občudoval, ki se klofutata med seboj... to je že preneumno.

Nenadoma je zavezal ovratnico, najsi je bilo dobro ali ne. Ozrl se je za otrokom.

Matej, ali greš z menoj?

S teboj, atek? Doli po stopnicah? Na ulico? Po mestu?

No, da, po mestu, je mrmral oče nekam suho.

Takoj nato pa se je nasmehnil in dvignil otroka, ki je skakal okoli njega, visoko v zrak.

In čez trenotek sta se odpravila! Zaklenila sta sobo in obesila ključ nad vrata, po stopnicah sta šla, doli na ulico, počakala, da je švignil avtomobil mimo njiju in prečila na drugo stran. Tam je stala nasprotna hiša in z ulice se je zdela Mateju neznansko visoka. Tudi njihova hiša je bila visoka in na las je sličila svoji sosedu... Potem sta zavila okrog vogala. Stražnik je bil tam kakor zmerom in je hodil gori in doli. In otrok, ki je capljajal očetu za predolgimi koraki in se obešal z desnico za njegov rokav, je obračal glavo in se oziral za stražnikom, svojim dobrim znancom.

No, stražnik seveda ni mogel misliti nanj. Imel je mnogo posla, moral je trdo korakajoč hoditi gori in doli in si od časa do časa meti roke, da mu ne zaspé.

5.

In tako se je peto, šesto poletje nagnilo h kraju.

Otrok je bil doma in zunaj se je večerilo. Tih topel predjesenski večer je bil. Ljudje so se bili porazgubili po svojih domovih in zdelo se je, da ulica spi. Vetra še ni bilo, jesenskega vetra, ki dviga prah po ulicah in vrtinči listje po prahu. Oni košček neba, ki ga je otrok videl med strehami, je bil še ves svetel in jasen.

In čez dober mesec bom moral nemara že v šolo, je pomislil Matej in prisluhnil, če se doli v veži še ne odpirajo hišna vrata. Večerilo se je že in matere še ni bilo. Tedaj jo je šel oče čakati pred pisarno in sta šla na sprehod? Zamudila sta se, je pomislil Matej.

Šest let mu je že bilo, ali nekaj od one sanjivosti prvih let, ko se je kobacal po kuhinji in poselski sobi, nekaj od one sanjivosti mu je še zmerom ostalo. Samotnih popoldnevov v stanovanjski kasarni se je bil privadil, to je res. Ta in oni sprehod z očetom mu je dal za ves teden spominov, ugibanj in slutenj dovolj. Toda končno mu vendarle ni bilo tako prijetno samemu ves ljubi božji dan, zmerom pol v spominih, pol v pričakovanju, medtem ko sedanjega skoraj ni bilo.

No, mati se je vrnila. Sama je bila in očeta ni bilo ž njo. Tedaj nista bila na sprehodu?

Morda sta pa vendarle bila, je ugibal otrok. Gledal je mater, kako si je slačila rokavice in dela klobuk z glave.

Nekam tiha je bila nocoj. Ali jo je utrudilo delo v pisarni? Večno isti dvoumni pogovori s šefom? Da, najbrže je bilo tako. Ves popoldan je čakala večera, ko porine pisalni stroj v predal, zapre pisalnik in stopi na cesto med ljudi, ki se vračajo domov. In potlej, ko je bila na ulici in je vdihnila topli večerni zrak, je strahoma opazila, da je trudna in od vsega lepega večera ne bo imela ničesar.

Otrok je videl, kako je sedla za mizo in si z rokami podprla glavo.

Trudna je, je pomislil in se tiho pričel slačiti.

Ali greš že spat, je vprašala.

Spat, je rekel otrok in pogladil nogavico, ki jo je preje počasi obešal stolu čez naslon.

No, le pojdi, je rekla mati. Ali so ti že prinesli večerjo?

Že, mama.

Si še kaj lačen?

Nič več, je odvrnil Matej in lezel v blazine.

Marija ga je gledala in se ni mogla prav zbrati.

No, lahko noč...

Lahko noč, mama.

Stopila je k oknu in pritislila obraz ob šipo. Da trudna je bila in v sencih ji je razbijalo. Moj bog, vsega je bila sita, in vendar tega nista zakrivila ne šef, niti pisarna.

Gori pri Mateju je bila. Že šesto leto je ždel v svoji podstrešnici in med samimi papirji je sedel, ko je vstopila. Še pogledal je ni docela. Pravkar je bil posušil popisano polo in spet je vtikal pero v črnilnik.

Kaj pa delaš, je vprašala.

Pišem, je rekel kratko in ji porinil stol pred noge.

Ali kmalu končaš?

Kmalu, je rekel.

In potlej je sedla in čakala. Slačila desno rokavico in jo spet natikala. Se razgledovala po sobi. Zdelo se ji je, da je že celo večnost, odkar je prišla. In nerodno ji je bilo, ker je bilo tako tiho v sobi in se je slišalo samo drsanje peresa čez papir.

Ali misliš zmerom tukaj ostati, je vprašala čez nekaj časa, ko se je študent med pisanjem zamislil.

Tu? V tej luknji? Še jutri grem vstran, je rekel smeje.

Jutri? Kam vendar za božjo voljo?

Eh, me bodo že vzeli kje pod streho, je odvrnil malomarno in spet prijel za pero.

In potlej je spet čakala in se razgledovala po sobi. Ugibala, kaj mu je. Dokler ni pobral svojih papirjev, jih uredil in jim napisal številke na rob.

Ali greš z menoj, je vprašal raztreseno in segel po klobuk.

Če grem? Seveda, če sem že prišla k tebi, se je začudila Marija in je bila napol užaljena.

No, dobro, je rekel in sta šla po cesti. In nista spregovorila pol besede. V drugi ulici pa se je Matej ustavil pred neko hišo, postal med hišnimi vrati in ji dal roko.

Tako. Zdajle imam pa še opravke...

Nasmehnil se je.

Ali naj te počakam?

Ni treba, je rekel in stopil v vežo...

Ona pa ga je vendarle čakala. Dobro uro ga je čakala in morda še nekaj več. Potem si je rekla, da je dovolj in je šla domov.

Torej vse samo prevara? Pri teh vratih noter in pri drugih ven? Ali jo je bil že sit? Ima spet svoje muhe? Ali je res že vsega konec? Oh, kako grozno je bilo vse to...

Da, Marija se je zbegala. Stala je pri oknu in zunaj ni bilo več svetlega večera. Zmračilo se je že in nemara bodo kmalu pričeli prižigati luči.

Ali je bila morda samo utrujena in je bilo vse skupaj črnogleda neumnost.

Prijetno vsekakor ni bilo.

Razpravila se je, legla v posteljo, ne da bi bila prižgala luč, si poiskala knjigo ali karkoli. Stisnila je glavo v blazine in zaprla oči, da bi spanje prej prišlo... Zakaj spati bi ji bilo treba, vse prespati. Današnji dan je bilo treba prespati, prespati življenje tistegale otroka tam, da, vse skupaj, in drugi dan pričeti znova... Toda spanje ni prišlo, ni hotelo priti.

Nekaj je vendarle bilo za vsem tem. Z Matejem in z otrokom in z njuno ljubeznijo. Ne, to se ni dalo kar tako prespati kakor vsak drugi stranski skok...

Ali ona bi tako rada spala, počivala, se spočila po vseh teh večno istih mislih, ki so jo preganjale vse do noči...

Da, dolgo je že bilo, odkar sta se bila prvič srečala z Matejem. Pet let, v šesto je že šlo, in prav takšno tiho, vroče in z ljubezenskimi sanjami prenasičeno poletje je bilo kakor je bilo letošnje... Vedela je, da ne bo trajalo večno in včasih si je na tihem želela, da bilo že vsega konec. In ko se je konec bližal, jo je vendarle prijel obup in trepetala je, da se ne bi pretrgala še zadnja tenka vez, ki ju je držala... Kajti, kaj naj stori potem? Res, mlada je še; lepa in toliko neizljubljenega življenja je še v njej. Ali vendar — Matej je njen prvi fant, ki ga je vzljubila in se mu ne more ubraniti. In to je vedela: Vsi, ki pridejo za njim, bodo samo varijacije k eni in isti temi, ista melodija v istem duru, v istem molu, z večjo ali manjšo srečo izpeta, kakor bo pač prišlo — toda nič več, nič novega več, nič enkratnega več... Zato je bila ločitev tako težka.

V sobi je bilo tiho. Nekje blizu okna, kjer je med šipami dremala ulična svetloba, je zabrenčala muha in spet zaspala. Otrok v postelji se je zgenil, se obrnil na drugo stran in pričel spet enakomerno dihati. Noč je bila in Mariji je šlo na jok kakor drobnji, nebogljeni punčki, ki je doživela svoj prvi ljubezenski polom.

Ali ljubi človek res samo enkrat v življenju? Samo tedaj in potlej nikoli več? Da, staro vprašanje. Toda za Marijo je bilo zdaj važnejše nego vse drugo... Res, čas zdravi rane, toda — ali jih tudi ozdravi? Ona ni bila Matej, ki se je pital s svojim častihlepjem, ki se je iz gole lenobe razvnel nad časnikarji, ki je pisal doma in molče porinil svoji ljubici stol pred noge — njej je ostala samo ljubezen in če te ni bilo, kaj potem? Rana še zmerom ostane, to je vedela, čeprav je še toliko moških na svetu. Na skrivnem se vendar nekaj skrha v tebi, nekaj se odkruši in ko ljubiš znova, čutiš, da nisi več cel. Da je nekje majhno, neizbrisljivo znamenje na tebi, ki te skeli; skriven erotičen spomin, ki te izdaja v vsaki kretnji, v vsakem poljubu, v vsaki najmanjši ljubezenski igri...

Tako rada bi se bila zjokala, stekla pol oblečena na prepih, prezebala pol noči na hladnem vrtu, kakor je včasih storila kot otrok, če so jo razžalili...

Toda bol je že prešla v misli in s tem je prav za prav največja žalost že minila.

Samo drgetav nemir je še ostal v njej, spokojna utrujenost za močnim, napol umetno stopnjevanim čuvstvenim izbruhom. Čemu tudi toliko čuvstvenega prenapenjanja, ko je jutri še zmerom nov dan? O, Marija ni bila tako strašno mehka, da bi še te klofute ne vzdržala, o ne... Oklevala je. Potlej pa je počasi zlezla iz rjuh, tipala z nogo v copate in vstala. Oblekla je spalni plašč, prižgala svetilko in jo privila. Mehak somrak je objel sobo in človeku je bilo lažje.

Ozrla se je naokrog, počasi obšla s pogledom vse stene in ugibala, če bi si umila obraz ali ne.

Matej, je rekla nenadoma, ali ne spiš?

Ne, mama, menda bdim že vso noč.

Zakaj pa ne spiš, Matej, je vprašala.

Ne vem, je rekel otrok. Saj ti tudi ne spiš...

Ti norček!

Nasmehnila se je in sedla na njegovo posteljo.

Pomolčala sta.

Kaj nista bila z atekom na sprehodu?

Ne, atek ni imel časa...

Pa bosta šla jutri, je trmasto vprašal otrok.

Jutri, je rekla.

In tako je polagoma prešla noč.

Noč je prešla in Matej je tiho odprl vrata, obdržal kljuko v roki, ko je potegnil zadnji dim iz cigarete in jo vrgel na hodnik. Potem je tiho zaprl in se ozrl k Marijini postelji, ki je bila bližje vrat.

Kje je za vraga, se je začudil. Že vse leto nisem vstal tako zgodaj in zdaj je ni. Ali je sinoči sploh ni bilo domov? ... Ne, vendar... Potlej pa je stopil korak naprej in se nasmehnil.

Moj bog, petrolejka na mizi je še zmerom tlela in zadnji plamenček na črnem stenju je plahutal v jutranji svetlobi. In Marija, Marija je dremala na otrokovi postelji, glava ji je počivala v levi roki in komolec je trdo ležal na posteljnem naslonu.

In otrok je spal kakor zmerom, v klopčič se je zvil, z roko pod nemirnimi kodri, in tisti hudomušni, mehki izraz okoli ust je izdajal njegovo mater.

Prav za prav je bila še vedno ista, Marija. Ista kakor pred leti, ko je včasih prišel k njej na vse zgodaj in jo poljubil za dobro jutro. Morda še lepša, ker je počivalo ljubezensko življenje petih let v njenem obrazu. Ista glavica, samo bolj ženska, iste velike, s trepalnicami globoko zasenčene oči, isti nos, samo še tanjše, občutljivejše nosnice, isti izgubljeni smehljaj okoli ust...

Sklenil je roke na hrbtu in se sklonil daleč naprej, čisto do njenega obraza, zaokrožil ustnice in dihnil nalahno čez njene oči.

Tedaj se je nasmehnila v sanjah in začudeno odprla oči. Morda še ni občutila prehoda iz sanj v jutranji somrak, luč ji je udarila v oči in z desnico je potegnila preko njih z ono sladko, leno kretnjo, ki jo je Matej ljubil pri njej; sklonila glavo, kakor bi se hotela skriti pred njim.

Ti?

Nasmehnil se je.

Kaj pa delaš tu na tej postelji, je vprašal.

Ah, nič, je rekla in zardela. Ali odgrneš zavese, Matej?

Stopil je k oknu in potegnil zastore vstran.

Da, jutro je bilo, jasno, sončno, predjesensko jutro, mirno kakor sinočnji večer in morda še tišje.

Ali greš z menoj, je vprašal, ko se je vrnil k njej.

Tako kakor včeraj?

Kakor včeraj? Ne, včeraj sem imel opravke.

Opravke... in danes?

Danes sem prišel po tebe in po Mateja.

Po naju? Kako?

Ali gresta z menoj, se je smejal.

Ne vem, je rekla. Kam da bi šla?

Stanovanje pogledat, je rekel malomarno.

Stanovanje?

No, stanovanje. Ali mislita zmerom ostati v tej luknji?

Marija se je polagoma budila in si drgnila komolec, ki je bil še ves trd od posteljnega naslona.

In kdo ga bo plačeval?

Smešno! Kdo vendar, če ne jaz, se je pobahal.

Pa s čim, je vprašala.

S čim? S temle tu, je odvrnil in se potrepal z desnico po prsih.

Tedaj se je Mariji odprl obraz.

Ah, včeraj si šel ponj? Sinoči, ali ne?

Sinoči, se je nasmehnil.

O moj bog, in jaz sem se tako bala . . ., je rekla in tiho zmajala z glavo. Samo trenotek je bil in Matej jo je vendar razumel in on, namišljeni cinik, je skoraj zardel.

Ali vzameva otroka s seboj?

Seveda.

Matej, ali še spiš?

Oba sta se sklanjala čezenj in se smehljala.

Saj ne spim več, je rekel otrok.

Ali greš z nama?

Na sprehod, je uganil in skočil pokonci.

In potem so stopali vsi trije doli po stopnicah: On s svojimi težkimi, moškimi koraki, Marija s svojimi prožnimi, še napol deklinškimi stopinjami in med njima je capljaj otrok in ker je šlo včasih prehitro, je moral storiti dva koraka za eno stopnico. Toda vesel je bil, ker je šel že tako zgodaj na sprehod. In če je skrivaj pogledal starišem v obraz, je videl, kako sta se vsak po svoje nasmihala.

In takšna sta bila. Šest let ju je privlačeval in odbijal ljubezenski egoizem in morda tudi ljubezen ni bila tako velika, ali navada je bila in nazadnje je šlo vse svojo naravno pot. Matej je pustil svojo lenobo in še v tistem trenutku se je drugič ujel za žensko, ubogi Don Quijote, toda nič zato — tako se je otroku gradil dom.

SMRT JACKA LONDONA

CHARIAN LONDON

Po smrti Jacka Londona je njegova žena Charian napisala o njem življenjepis, iz katerega posnemamo odlomek, ki opisuje Londonove zadnje dneve in njegovo smrt.

Ko je 2. oktobra (1916.) dokončal in odposlal »Cosmopolitanu« svojo zadnjo povest, je napravil nekaj zapiskov za nov roman »Cherry«, ki ga je napisal komaj do polovice. Roman se odigrava na Havaju. Ohranjenih je dovolj zapiskov, iz katerih si bralec lahko dopolni konec zgodbe, ali do konca 1921. l. se nisem mogla niti s to knjigo niti z drugim nedokončanim rokopisom »The Assassination Bureau« pečati.

Jack je nameraval v začetku oktobra odpotovati na vzhod, toda vmes je prišel vodni proces in jaz bom usodi zmerom hvaležna, da sva smela te zadnje tedne preživeti skupaj. Nihče naju ni zaposleval, razen sem pa tja

kdo od bližnjih znancev. Večer za večerom mi je bral iz Percyjevih »Reliques of Ancient English Poetry«.

Predelala sva dva debela zvezka, tretjega in zadnjega sva pa prebrala do 288. strani. Med temi pesnitvami sva čitala Beaumontove in Flechterjeve komade, od katerih sile in lepote je bil Jack zelo prevzet.

Ko se je sredi oktobra spet pričel lov na race, je Jack opustil sleherno previdnost in pojedel vsak dan s tekom dva velika ptiča. Naročal jih je iz Oacklanda*. Ker je bil po uremiji že docela zastrupljen, ni bila zanj ta najtežja od vseh jedi nič manj kot samomor. In res; prej kot v šestih tednih je bil črtan iz vrste živih. »Imam jih vendar tako rad,« je zavračal moje ugovore, »nič mi ne bo škodovalo, če preneham z dijeto. Ne smeš pozabiti, da sem rojen mesojedec.«

Neko jutro, ko je po nemirni noči vstal, je bil docela strt in je tožil o utrujenosti. Želodec se je bolj kot po navadi upiral svoji službi in njegova disenterija se je tako poslabšala, da sem mu očitala, zakaj ne poskuša preprečiti vznemirjajočega razvoja.

Delal je le malo časa, in nekaj strani rokopisa je bilo zadnje, kar je napisal. Razna pisma, ki jih je narekoval v diktafon, je spisal pozneje njegov tajnik.

*

Hiše ves dan ni zapustil, popoldne je spal in z muko vstal. Eliza** je šla k njemu, da bi govorila z njim o poslovnih zadevah na Ranchu. Bila sta še skupaj, ko je že prvič in drugič zvonilo k večerji. Ko se je napol otresel omotičnosti, v kateri se je prebudil, se je zelo razvnel in razvil, kot večkrat v zadnjih časih, svoj načrt, kako bo v najkrajšem času ustanovil trgovino z mešanim blagom, šolo in poštno postajo na Ranchu. Slišala sem njegova poslednja izvajanja.

»Za šolo je na Ranchu dovolj otrok. Ljudje z Racha imajo lahko tu svoj dom. Tu se lahko rode, rasejo, prejemajo šolsko izobrazbo, po ugodnejših cenah kupujejo in ko umrjejo, so lahko, če žele, pokopani na malem griču, kjer sta že grobova obeh malih Greenlaw-ov. Ne mislim na kako skupno sožitje v navadnem smislu reformnih kolonij. Skrbeti hočem le za to, da bo Ranch vsakogar, ki bo na njem živel, tudi redil.«

Pet dni pozneje je ta vetrovom odprti grič sprejel pepel Jacka Londona samega.

Čeprav so kemični procesi v telesu dokaj dobro raziskani, znanstveniki vendar ne morejo natanko ugotoviti strupov, ki povzročajo uremijo. Simptomi bolezní so se pri Jacku že dolgo javljali, motnje v želodcu, nespečnost, od časa do časa se pojavljajoča duševna potrtost, disenterija, revmatična trganja po kosteh v nogah in težak glavobol, ki mu je sledila velika duševna razdraženost.

*

Ko se je 21. novembra zvečer končno ločil od sestre, je prišel na toplo in prijazno verando, toda nenavadno razvnet. Govoril je prav tako, ko prej. Mene je pri tem obhajala tesnoba, ki se je izkazala le za preupravičeno; njegov nemir je dosegel vrh, za katerim je moral priti padec.

* Predmestje San Francisca, kjer je London preživel večino svoje mladosti.

** Pisateljeva sestra.

Tisti večer ni imel Jack nobenega zanimanja za godbo in tudi s svojim psom se ni igral, kar je bila njegova navada. Iz dveh kovčegov je vzel nekaj štiva, ki ga je prinesel s seboj, in ga položil na mizo poleg večerje, ki se je skoro ni niti dotaknil.

»Glej,« je rekel s tihim in utrujenim glasom, med tem ko je listal po raznojezičnih brošurah in časopisih, »glej, kaj moram nocoj čitati.«

»Moraš ravno ne,« sem rekla, da bi ga predramila iz njegovega razpoloženja. »Ne smeš pozabiti, da si sam nakladaš toliko dela in da se prenapenjaš; vse to zato, ker ti je delo ljubše od miru — moj stari argument, kakor praviš.«

Nenadoma je vstal, prišel okoli male mize in zdrknil na otomani v moje naročje.

»Tovarišica, tovarišica — ti si vse, kar imam — zadnja bilka, za katero se še držim — edino, kar me še veže na življenje. Ti to veš. Ti me moraš razumeti. Če me ne razumeš, sem izgubljen. Ti si vse, kar imam.«

Blede trepalnice so se mu zaprle, njegovih oči nisem mogla videti, ali koti njegovih ustnic so se mu trpeče povsili. Ubogi mož. Bil je zares utrujen do smrti.

Tam sva ležala skoro eno uro. Jack je miroval, le včasih je vzdihnil in zelo malo govoril. Naenkrat mi je položil roke okrog vratu.

»Tako sem utrujen. Manjka mi spanja. Grem v posteljo.« Nato je vstal in rekel, da me je pretreslo:

»Hvala bogu; ničesar se ne bojiš!«

Nikoli ne bom vedela, zakaj je to rekel. Morda je vedel, da je »nedoumljivo« nad njim, da bom morala v kratkem pogrešati svojega dragega tovariša, in je čutil, da bom morala biti pogumna, če pride nadme tista ura.

*

Tako je torej odšel Jack ta zadnji večer od mene; vzel je svoje štivo, stopil skozi mojo sobo in skozi pisarno, nakar sem slišala, kako se je v spalnici spravljal k počitku.

Zadnja knjiga, ki jo je tisto noč čital, je bil majhen, v usnje vezan zvezek »Around Cape Horn, Maine to California in 1852, Ship James W. Paige,« ki je izšel 1878. l. pri J. Samsonu. Na 90. strani je ležalo Jackovo bralno znamenje, lesena šibica.

*

Ko je odšel v svojo sobo, sem šla na kratek, polurni izprehod po svetli zvezdnati noči, da sem si ohladila glavo, ki me je bolela. Okoli devetih sem se vrnila in šla po prstih skozi hišo. Ko sem iz svoje sobe pogledala k njemu, sem videla, da ima glavo povešeno na prsa in da so trepalnice zaprte. Stopila sem bliže in on se je nekoliko premaknil, kot da išče pravilne lege za spanje. Ker sem vedela, kako potreben mu je mir, si nisem upala motiti njegovega prvega sna in sem opustila večerni pozdrav.

*

Zjutraj sem se zbudila po osmih. Ob postelji sta stala Sekiné in Eliza. Takoj sem se zavedela, da jih je moral važen vzrok pripeljati sem.

»Kaj pa je?«, sem vprašala. Eliza mi je odgovorila:

»Sekiné Jacka ni mogel zbuditi in je prišel zato k meni. Mislila sem, da je boljše, če greš ti k njemu in pogledaš, kaj je mogoče storiti.«

Še preden smo stopili v spalnico, smo čuli Jackovo hropenje. Ležal je

nezavesten in skrčen ter kazal vse znake zastrupljenja: v obraz je bil rdeč in zabrekel, telo je bilo mahedravo, dihanje strašno in naporno.

Poiskala sem brž medicinske knjige, ki jih je Jack pred kratkim kupil, da bi izvedela za »prvo pomoč« v takih slučajih. Z zelo močno kavo smo dosegli nekaj uspeha, preden so prišli zdravniki.

Na vse načine smo poskušali vplivati nanj, ali njegovo fizično stanje je bilo tako, da je bil vsak trud zastonj. Le enkrat je dal polzavesten odgovor, ko mu je dr. Hayes zaklical: »Mož! Mož! Zbudi se! Jez se je podrl. Zbudi se!«

Tedaj je vztrepetalo s krvjo podpluto telo, obraz se je prikazal, glava se je premaknila v bolešni kretnji, tope in strašne oči so se nečloveško napele, da bi se razgledale, toda nato je spet prešla zavest.

Solnce je že zašlo, ko smo se z njim še vedno trudili. V začetku popoldneva smo imeli še veliko upanja, da bo njegova močna vitaliteta premagala strašno pasivnost. A bilo je zaman in nič več nismo mogli dvomiti, da bo z njim kmalu pri kraju. »Že ob dveh sem vedela,« je dejala pozneje Eliza, »da bo vse zastonj. Zdaj mi je čisto žal, da smo v zadnjih par urah poskušali vse tisto z njim. Samo mučili smo ga; pomoči ni bilo. Seveda, storjeno je moralo biti vse, četudi le zato, da vemo, da smo naredili vse, kar bi ga moglo rešiti.«

*

Prenesli smo ga v mojo sobo in položili na otomano. Mirno dihanje, ki nam je spočetka dajalo upanje, je postajalo zmerom počasnejše, vdihavanje in izdihavanje težavnejše. Minute so minevale — bilo jih je le malo, a so se zdele dolge kakor večnost... Presledki dihanja so bili zmerom daljši... Nato dolg odmor... še eden... in potem popolna tišina, praznota, kakršne še nisem občutila. Nihče ni trenil, dokler ni prišel Sekiné, ki mu je bil obraz kakor orientalska slonokoščena maska, in sklonil predme svojo glavo.

(Prevedel —r)

»VELIKA PUSTOLOVŠČINA«

(OBISK PRI DENARNEM MOGOTCU)

VLADIMIR BARTOL

Določili so me, da v imenu društva obiščem Milutina Bercéta, predsednika in ravnatelja številnih podjetij, lastnika tovarn in znanega finančnika, in iztisnem iz njega nekaj tisočakov za veliko kulturno prireditev. Vsota te podpore naj bi bila po možnosti visoko nad ono, ki je v podobnih slučajih v navadi. Zatorej sem natančno premislil, kako bom nastopil in kaj govoril, v duhu sem se pripravil na najrazličnejše možnosti odpora, poizvedoval pri ljudeh, ki so ga poznali, po njegovih običajih in lastnostih; dokler nisem bil sam s seboj zadovoljen in se mi ni zdel načrt zasnovan z vprav vražjo prekanjenostjo in psihologijo.

Tisto jutro sem vstal zelo zgodaj, obril sem se in skrbno oblekel, da bi se počutil čim bolj svežega in čim bolj razpoloženega za boj, ki se mi je obetal. Po telefonu sem se dogovoril s pisarno in ob določeni uri me je popeljal služabnik skozi več prostorov do onega, kjer je stoloval

ravnatelj. Odprl je vrata, zaklical moje ime in se globoko priklonil. Vstopil sem, rahlo tresoč se v kolenih.

Milutin Bercé je stal ob mizi in čital iz dnevnika, ki ga je imel razprostrtega pred seboj. Poznal sem ga že od videza. Bil je srednjevelik, čokat mož, za svoj položaj nenavadno mladostnega obraza, s kratkim, močno ukrivljenim nosom in krepkim, upornim temenom, kar mi je ob mojem prihodu posebno palo v oči. Ko je slišal moje korake, se je polagoma okrenil in mi prišel naproti, rahlo pozibavajoč se v ramenih, kakor človek, ki drži svojo moč neprestano na tehtnici. Stopal je trdo škripaje, vendar gibko in prožno, kakor mogočna zver v gozdu. Z vljudnim nasmehom, za katerim pa je tičalo nekaj kakor lahen porog, mi je podal roko, ki je bila izredno mehka in nežna. A zadostoval je trenutek, ko me je stisnil ž njo, da sem občutil vso njeno silovito moč. Ponudil mi je enega od treh naslanjačev, sam pa je sedel na navaden stol, kakor bi se hotel izogniti slehernemu vplivu udobnega nastroja.

Nekaj trenutkov sva molčala, potem je dejal, pozorno ogledujoč bliščeče konice svojih lakastih čevljev.

»Čemu je treba vašemu društvu podpore? Kolikor sem poučen, razpolaga vendar s precejšnjim kapitalom.« Njegov način, da govori brez ovinkov, me je presenetil. Nisem pričakoval tega. Zmedlo me je nekoliko. Vendar sem mu zadevo na kratko obrazložil. Pri tem mi je prišel skrbno pripravljeni načrt popolnoma iz spomina.

»Da ne bova slepomišila,« je povzel, ko sem umolknil. »Kolikšno vsoto želite?«

Povedal sem mu jo. Na glas se je zasmel.

»Mar ste ob pamet?!« je vzkliknil. »Kaj mislite, da vrtam denar iz zemlje, ko na ta način od vseh strani pritiskate name? Vsak žep ima svoje dno in tudi moji niso izvzeti. Ne, tako se ne bova pogodila, gospod. Nobenih izjem! Toliko dobite, kakor je v podobnih slučajih moja navada.«

Imenoval je vsoto, ki je bila spričo one, za katero sem ga prosil, prokleta majhna. Srd je začel kuhati v meni. Kaj, da bo ta človek na tak način vračal narodu, kar je izvlekel iz njegovih žuljev? Nikdar! Odklonil sem.

»Društvo odločno pričakuje od vas za svojo prireditve višjo podporo, kakor jo poklanjate navadno za plese in podobne zabave.«

»S kakšno upravičenostjo vendar?!« je vzrožil.

»Vi, ki črpate svojo moč in svoje uspehe iz ljudstva, iz naroda, bi morali sami najboljše vedeti. Vi bi morali biti prvi, ki ve, kaj je dolžan kulturi in njenim tvorcem. Pa si tega prav nič niste v svesti.«

Izpod močnega, upornega čela me je ošinil s kratkim, bliskovitim pogledom, ki je kakor strelica udaril vame iz njegovih svetlih, plavih oči. Prvič je bilo tedaj, da me je pogledal v obraz. Skozi mene je šlo kakor električni tok. Čeprav sem sedel, sem čutil, kako se mi je vlila svinčena teža v noge. V tistem trenutku sem se zavedel, da ni varno, šaliti se s tem človekom.

»Vaše besede zvenijo kakor očitek, gospod,« je dejal trdo, a mirno. »Bodite brez skrbi: javnosti in mnenja, ki ga o meni ima, se prav nič ne bojim. Njenemu stavim svoje prepričanje nasproti. Za svoja dejanja nosim od nekdan sam vso odgovornost. Vem, kaj ščebljate po družbah in krožkih o meni: da sem s svojimi špekulacijami spravil nešteto ljudi na

beraško palico, uničil družine, povzročil brez števila solz in gorja. Da proklinjajo tisoči dan za dnem moje ime. Enkrat za vselej povem vam in preko vas vsemu svetu: Ničesar ne tajim. Vse to sem storil, česar me dolžite. Vesel sem, da lahko enkrat odkrito govorim s predstavnikom vprav onih, ki imajo največ besedi in ogorčenja zoper mene. Vprašam vas: Kaj je tiger kriv, da je bil ustvarjen poleg gazele? In volk, da so ga postavili med ovce in kože? Ali skobec, da so pod njega spustili kokoši? Ista sila je posadila mene med vas. Svojih darov in svojih sposobnosti ne morem pustiti v nemar, prav tako ne morem zatajiti sebe in svoje narave. Če vas sila, ki nas je vse postavila na svet, ni obdarila z istimi lastnostmi, kakor mene, se pritožite pri njej! Jaz nisem ustvaril ne sebe ne vas. Pa kakor, da bi bili vi kaj drugačni?! Kaj mislite, da ne vidim vaših misli, da ne poznam, kaj se skriva na dnu vaših src? Besna, črna zavist in divja želja, da bi bilo tudi vam dano, delati tako, kakor delam jaz. A prebojazljivi ste, ne upate si s pravo barvo na dan. Ideali, kultura, delo za narod so samo krinka, za katero skrivate svojo nemoč in svojo strahopetnost. Nikar mi ne oporekajte! V drobovje vam vidim. Vaš jezik govori drugače, kakor vaša notranjost. Polni ste lepih besed o tako imenovanih »duhovnih vrednotah« in polna so vam usta od zaničevanja do vseh materialnih dobrin. Vaša dejanja kažejo, da so te za vas le kislo grozdje, da spoštujete samo denar in se le njemu klanjate, ki ga jaz zaničujem. Nikar se ne čudite. Govorim čisto resnico. Kako bi ga ne zaničeval, ko pa vidim, da leži v vsakem kotu?! In zaradi njega se vi najbolj pogostoma ponižujete. Kaj boste tajili? Zadnjič, na nekem banketu sem videl, kako čistite svoje voditelje in pobornike. Starega, od dela izmučenega umetnika ste posadili na zadnje mesto, domače in z viška doli ste govorili ž njim, pred mano ste pa krivili hrbte in se mi priliznjeno smehljali. In to vi, ljudje od kulture. Pfuj, ta vaš suženjski smehljaj, to vaše sladko zavijanje ustnic, kadar govorite z nekom, ki ima denar. Kar vidim, kako mu tipate z očmi po žepih. Vse vaše misli se vrste samo okrog denarja, čeprav to venomer tajite. Jaz vsaj to priznam. Toda kaj je denar meni? Bore sredstvo, da vas držim na vajetih in se ne dam potepati od vas. Jaz se igram ž njim in ga izpostavljam nevarnosti, kakor se mi poljubi. Vi pa izgubite pamet, že če slišite njegovo ime. Kako naj vas potemtakem spoštujem? Kako naj cenim nekoga, razen onih, ki čutijo kakor jaz? Vi mi venomer očitata, da spoštujem samo one, ki imajo denar. Razumljivo. Samo oni prihajajo k meni odkritosrčno in brez skrivnih namenov. Samo oni stoje na trdnih nogah. Da bi videl katerega izmed vas ponosnega in samozavestnega zavoljo svojih darov: poklonil bi se pred njim. Toda vsi ste majhni, ko pride pogovor na denar, vsi ste črni od same zavisti. Kako sem se moral zadnjič smejeti, ko so mi pokazali zgodbo onega bledega literata, ki je pisal o debelem, brezsrčnem mogotcu in o ubogem, teptanem študentu. S takimi sentimentalnimi čenčami skušate dramiti mojo vest, orla hočete ujeti na limanice, ki so namenjene kalinu! Kakšna norost! Kaj je zares mislil oni fant, da ne vidim skritih razlogov, ki so ga k temu vodili? Tak bledolični sanjač si drzne umišljati, da pozna moje srce? Hoče soditi nad menoj in mojim dejanjem? Pričakuje, da bom padel pred njim na kolena in vzkliknil: O, veliki mož! Pogodil si me, pokazal si mi vso mojo ničvrednost; nà, vzemi, deliva si vse, kar imam. — Siromak misli, da izvira vse moje početje iz slepote, nepoznavanja

samega sebe in iz moralne otopelosti. Črnih želja v sebi seveda ne vidi, ne nesposobnosti in ne strahopetnosti, ki sta edini oviri, kateri mu branita, da bi jih uresničil. In takle ščinkovec bi mi rad imponiral?! Da ne govorim o onih, ki me črnijo in me blatijo še iz osebnejših nagibov. — To ste danes pisatelj in temu primerna je tudi vaša kultura. V vse, kar je neznanega in plazečega, v vse ono »majhno, dobro« se vživljate, kar je velikega, ne vidite in ne spoznate. Včasih so bili junaki spisov sami silni možje, kralji, vojščaki, veliki grešniki; gore, ki so pognale iz naroda; in navadni ljudje so strmeli vanje kakor v nedosegljive vzore ali v nadnaravno strahoto, njih stvaritelji pa so bili kralji brez kraljestev in mogotci brez oblasti. Teh duh je živel v njih. Dandanes pa tiče v njih usode hlapcev, »ponižanih in razžaljenih«, njihovi junaki so slabiči, ki jim prva sapica izpodnese tla, služkinje, ki se mečejo skozi okno iz strahu pred zmerjarjem gospodinje, sami oni drobni ljudje, ki ne vidijo in ne zmerejo ničesar velikega. To naj bodo vrednote, pred katerimi naj kloni moj duh? Tista sila naj se upogne pred njimi, ki si je našla pot, da vodi in upravlja usodo družbe? Prizanesite mi s takimi zahtevami, da se vam ne zasmejem v obraz! Včasih so se oči celih množic ozirale v onih par izbranec, ki so se dvignili iznad njih, danes pa hočete, da ti neprestano upirajo svoje oči v maso. Proletarsko kulturo imenujete to. Pred tako kulturo nimam nobenega spoštovanja. Da, ko bi bili v njej vsaj resnični junaki iz ljudstva, silni voditelji množic, toda duh, ki jo preveva, mi sam preveč diši po proletarijatu. Ljudi, ki so bili rojeni za moč in oblast, opisujejo kot pošastne, puhle izvržke, nikogar ni, ki bi se mogel resnično vživeti v moža železnih pesti. Sovražim ta strahopetni in pritlikavi svet! Edino, kar se dandanes še užitnega piše, so menda življenjepisi velikih mož. Znak, da ni več nikogar, ki bi bil sam iz sebe sposoben, da ustvari velik značaj. Kako usodna doba in kako majhni so njeni oblikovalci!«

Vstal je in začel z rokami na hrbtu koračiti gori in doli po sobi, zibaje in hrupno, vendar neprestano ozirajoč se preko ramena, kadar je bil obrnjen od mene, kakor bi bil venomer pripravljen na morebitni naskok. Presenečen sem ga poslušal. Ko je umolknil, sem zbral misli in mu dejal:

»Ker ste že vi odkritosrčno govorili, hočem tudi jaz storiti tako. Vzemimo, da je v vaših očitkih, ki ste jih iznesli zoper sodobno kulturo in njene tvorce, nekaj resnice. To pripustimo samo. Odkod si jemljete vi, vprav vi, pravico, da izrekate tako ostro obsodbo, ko je vendar vaše — milo rečeno: nebrzdano — življenje znano vsemu mestu? Da se postavljate vprav vi za sodnika, ki ste sami ustvarili leglo pohujšanja in ki dajete, postavljeni na eno od najvidnejših mest, najslabši vzgled vsej svoji okolici? Zapomnite si samo, kaj je rečeno v svetem pismu: Da, pohujšanje mora priti, toda gorje onemu, po katerem bo prišlo!«

Obstal je sredi sobe in me za trenutek premeril, sedečega v naslanjaču, od glave do pete.

»Zgrešili ste cilj, gospod,« mi je odvrnil odločno. »Zmotili ste se v osebi. Nisem jaz tisti, ki dajem pohujšanje, temveč okolica, v kateri živim, je do mozga pohujšana. Jaz ji kvečjemu nudim priliko, da se razgali do belih kosti. Ko še ni bilo mene na svetu, je bilo v mestu pohujšanje, in bo ostalo, ko me že zdavnaj več ne bo. Jaz sem samo ogledalo, v katerem se zrcali pokvarjenost družbe. Ves gnoj, ki brizga vame, se neprestano odteka po gladki površini tega zrcala. Vse, kar počnem, storim javno. Ničesar in pred nikomur me ni strah priznati. Velik in močan stojim

Datum

Založbi

Modra ptica

v Ljubljani

Podpisani(a)

Vam javljam, da sem glede na razpis nagrad v reviji Modra ptica pridobil(a) na drugi strani napisane naročnike, ki se naročajo na Vaše redne publikacije, in sicer za leto 1930/31 na:

- „Gösta Berling“ - Selma Lagerlöf,
- „Daphne Adeane“ - Maurice Baring,
- „Noč po izdaji“ - Liam O'Flaherty,
- „Dolina Meseca“ - Jack London.

Pošiljajte jim tudi mesečno revijo. Vse podrobnosti so natančno navedene na naročilnici na drugi strani. Naročnino bo(do) plačeval(i) od 1. decembra 1930 dalje.

NAROČILNICA

Št.	Ime in priimek novega naročnika	Poklic novega naročnika	Točen naslov in bivališče	Ali se naroča na knjige vezane v mehko, platno ali polusnje?	Ali bo plačeval naročnino letno, polletno, četrletno ali mesečno po Din?	Lastnoročni podpis novega naročnika
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
9						
10						

Pripomba: To naročilo je nepreklicno. Kdor bi v drugem poslovnem letu (1931/32) ne želeliti več naročnik na naše redne publikacije, nam mora to javiti najkasneje do 1. oktobra 1931.

sredi med vami. Za sleherno svoje dejanje sam odgovarjam. Toda kakšni ste vi, moja okolica? Na glas se zgražate nad mojim početjem, ko vam v srcih truje zelena zavist. Goljufivi in lažnjivi ste v malenkostih, za katere bi se še moj pes ne zmenil. In brez ponosa. Vi ste prešuštniki. Vse, kar delate slabega, delate skrivaj. Če vam kdaj slučajno uspe dobro delce, takoj poskrbite, da pride na veliki zvon. Za vsako slabo dejanje najdete prekrasen plašč pred samim seboj. Pred svetom ga zamolčite. Usta so vam polna morale. Spominjate me volka, ki se je svojih grehov skesal, ko je izgubil zobé, in začel pridigovati usmiljenje. Slišal sem, kako mi za hrbtom očitajo brezvestne metode. In to ljudje, katerih sleherno dejanje je sama podlost. Zgražajo se nad mojim razvratnim življenjem. — Toda jaz igram zmerom z odprtimi kartami, delujem vedno le s poštenimi sredstvi. Svet se mi ponuja in jaz ga kupujem. To je vse. Kakšni pa ste vi, ljudje od kulture? Glavno, kar mi očitata, je, da izrabljam svoj položaj, da živim razuzdano, da onečaščam vaša dekleta in vaše žene. Kakšno perfidno podtikanje! V svojem življenju se še nisem dotaknil ženske proti njeni volji, niti nečesa obljubil, česar nisem izpolnil. One so, ki iščejo koristi od mene. Vi pa — prisegate in obljublimate, lažete in goljufate in sveta vam ni nobena beseda. Svojo pohoto skrivate pod varljivo krinko ljubezni. Študentje in literati, uradniki in komiji — vsi ste enaki. Z lažnjivo, sentimentalno besedo premamljate in brezobzirno izrabite priliko, ki se vam nudi. Jaz pravim: dam plašč in ga zares dam; kupim obleko in jo zares kupim. Vi pa obljublimate zakon in zlate gradove — ne daste pa ne enega ne drugega. To je ona mala, gnusna goljufija, ki se mi najbolj studi. Vse grde stvari imajo pri vas lepo ime: pohota vam je mladostni ogenj, poželenje ljubezen. Pfuj, ta majhna, zanikrna pokvarjenost! Še grešiti ne znate pošteno! Zato pa pravim: vi ste pokvarjeni in pokvarjene so vaše žene in vaša dekleta. V tej svoji pokvarjenosti trkate oboji na moja vrata. Ničesar skupnega nimam z vami. Blago ste, ki se ponuja in jaz kupec, ki ga kupujem. In marsikdo mi je že priznal, da pošteno. Kaj mislite, da bi sicer preziral ljudi, če bi bili drugačni? Da bi zaničeval siromaštvo, če bi ne bilo zmerom in za vsako ceno na prodaj? Dobro sem poučen o stvareh, ki se dogajajo med vami, tako imenovanimi »kulturalnimi ljudmi«. Mlad, plemenit literat, navdušen za vse, kar je teptano in tlačeno, velik pobornik proletarijata, je čez noč pometal vse svoje ideale v koš in sprejel plačano mesto, ki so mu ga ponudili oni, katere je smatral še včeraj za najhujše svoje sovražnike. To ni izmišljen slučaj, sami veste, da je resnica. In od takih ljudi naj si jaz pustim dajati lekcije iz morale? Ti naj bodo sodniki nad mano in mojim dejanjem? Klavrna doba, če nima drugačnih glasnikov. Nekdaj so oni, ki so se čutili poklicane, stradali in umirali za svoje prepričanje, danes jim je to na prodaj za krožnik krompirja. Tam iščite vir pohujšanja, ne pri meni.«

Razburjeno je začel brskati po papirjih na mizi, telefon ga je klical, prižgal si je cigareto in tudi meni ponudil. Videl sem, da se mu mudí, da ga zahtevajo zase drugi posli in da bi rad zaključil pogovor. Vendar mi ni dalo, da bi mu ne bil še enkrat segel v besedo.

»Naj je že tako ali tako, dejstvo ostane,« sem rekel, »kjerkoli in kadarkoli si je nekdo nagrabil v kratkem času veliko premoženje, je moral biti drugi ogoljufan. Od ničta se ne da nič vzeti. Krivica leži ob začetku, ob izvoru vaše moči. To je preprosto in jasno ko beli dan. Sredstva, s katerimi ste se vzpeli kvišku, so bila zlá. Če torej prihajajo ljudje k vam s

prošnjami, zahtevajo prav za prav samo svojo last nazaj. In če morate sem ter tja nekaj odrajtati kakšnemu društvu, popravite samo majhen del krivice, ki ste jo storili njegovim članom. To je najenostavnejša logika, ki ji ni oporekati.«

Pogledal me je od strani izpod napol povešenih trepalnic in vesel smehljal mu je spreletel obraz.

»To je stara pesem o enakosti med ljudmi, ki so jo skovali slabotneži in strahopetci. Da, nekje smo si vsi enaki: v strasteh in v naši želji do moči. Samo darovi — talenti —, ki smo jih prejeli od narave, so različni. Ti odločajo o usodi posameznika. O nekaki krivici mi govorite. Jasna stvar. Kjerkoli sta dva človeka, je že krivica med njima, v kolikor nista v vsem enaka. Kaj šele, kjer živimo v milijonih! Če prejemate vi višjo plačo kakor vaš sosed, ki opravlja isto količino dela, — je tu že krivica. Če imata dva kmeta enako veliko posestvo, samo prvi rodovitnejše od drugega, je že krivica. In če imata oba enako rodovitno, je krivica v onem, ki jo ume bolje obdelovati in iztisniti več iz nje. Krivica je začetek sleherne družbe — beseda o enakosti je prazna utopija. Kako, vraga, bi tudi ne bila?! Kaj nočejo mar njeni poborniki nataktni vsej zverjadi ovčje kože? Prepleskati jo vso z rdečo barvo? Kolikšna bedastoča! Kar poizkusijo naj! Spoznali bodo, da ima pod njo volk prav tako ostre zobe, kakor jih je imel prej, in da mu jagnjetina še zmerom najboljše diši. In da ne bo niti tiger izgubil svojih krempljev, niti lev svojih šap in svojega kraljevskega poguma. Da bo orel z isto močjo letal pod nebom, kot nekadaj, in z isto silovitostjo podiral divjačino. — Kar se pa mene tiče, opraviči moje dejanje prav tako jasen račun, kakor se vam je zdela jasna vaša trditev. En milijon nas je, od vsakega povprečno dinar na leto, kar pogreša lahko vsak berač, in v desetih letih imaš brez obresti deset milijonov. Kdor ume to pravilno organizirati, mu ne izostane uspeh. V tem kratkem premisleku tiči jedro mojega sistema. Od mene ste odvisni malone vsi, skozi moje roke se steka skoraj ves denar, ki kroži v naši domovini. Trgovec, pri katerem kupujete, si je vzel kredit v mojem zavodu. Orodje, ki ga potrebujete, izdelujejo v mojih tovarnah, ogenj, kurivo dobivate iz premogovnikov, katerih glavni delničar sem jaz. Jaz sem os, okrog katere se vrti kolo vse naše družbe. Zato moram stati trdno in ne smem popustiti. Država je streha, ki nas vse pokriva. Mi smo njeno stebrovje, njena glavna opora. In včasih je teža, ki pritiska na nas, presneto težka. Kolo, ki nas oklepa, slabo namazano. Če hočeš vzdržati na našem mestu, moraš imeti živce kakor iz jekla. Niti trenutka miru, zmerom v delu, v neprestanem gibanju in snovanju. Ko te je enkrat zagrabil veliki tok in potegnil s seboj, ne moreš nazaj. Vztrajati moraš za vsako ceno. Mar mislite, da ne vem, kako prežijo name zavistneži? Tisti, ki mi najbolj kadé, ki se mi najbolj ponižno in sladko smehljajo — v žlici vode bi me utopili, če bi jim bilo dano. Vsi čakate, da mi bodo popustili živci, da mi bodo opešale moči, da bi potem planili name kakor tolpa lačnih psov. — Vse je zaman, enkrat si zajec, drugič pes. Enkrat si ti tisti, ki druge preganjaš, drugič so oni, ki gonijo tebe. Tako se venomer podimo in zremo med seboj...«

Kakor nehote je obstal pred naslanjačem in se polagoma spustil vanj. S komolci se je naslonil ob ročaja, potisnil prste obeh rok druge ob druge in se zamislil, rahlo gugajoč se naprej in nazaj. Polagoma je spregovoril. Dejal je:

»... Zelo zgodaj sem prav za prav že spoznal to resnico. Strašno je, če si »spodaj«, in zavist, to najbolj zavrženo in najbolj človeško čuvstvo, mi je s tega vidika popolnoma razumljiva. Neizrečeno trpljenje je, videti druge nad seboj. Kakor da ti zastirajo sonce, da ti jemljejo luč in kradejo zrak, se ti zdi. Sape ti primanjkuje, duši te v grlu in vsak večer, preden zatisneš oči, ti reže neizrekljiva bolečina kakor z nožem v srce. Tega ne občutiš več samo duševno, ne, to je resnična telesna bolečina. Vsi tvoji udje so kakor okrnjeni, in občutek imaš, da se ti ne morejo razviti, da ne morejo nadaljevati in končati svoje rasti. Napet si kakor tetiva na dobro naproženem loku in kakor žareče oglje čutiš na sebi puščico, ki bi se morala izstreliti v svet. V resnici si samo mal, neznamenit uradnik, številka v morju človeštva. Bilka sredi travnika, zrno peska na obrežju reke. — Ali vse to je samo v tvojem občutju, ljudje so v svojem obnašanju do tebe brezbržni in vljudni. Na svojem telesu še nisi občutil trde pesti močnejšega, nisi še doživel velikega ponižanja, neizpodbitnega dokaza svoje nemoči in svoje slabosti. Vse to ti je bilo prihranjeno v oni točki, kjer si bil najbolj ranljiv in kjer te je moglo najhuje zadeti. Na ljubezen mislim. Ali naj obnavljam ono, kar je vsemu svetu znano? Naj še enkrat nastavim k ustom trpljenja grenki kelih? Nikdar ni človek tako željan ljubezni, kakor kadar je slab, in nikdar več ne more tako ljubiti. Moja ljubezen je bila plamen, moja strast je bila vihar. Zaman bi jo bil skušal utajiti pred svetom. Vsi so jo videli, razen nje. Pod njenimi okni sem škripal z zobmi, drugi so jo ljubili. Ljudje, proti katerim sem bil po duhu in telesu kakor Bog, sleparčki, ki so imeli samo to prednost, da so umeli ščebeljati kopico lepih besed, izmed vas so bili. Takrat sem z vso jasnostjo spoznal, da človeka ne odrešijo ne solze, ne obup. Edina rešitev je zanj dosegla moči. Kakor na dlani so se odprle pred menoj vse možnosti, videl sem tisto, kar je bilo vsem drugim prikrito. Našel sem najkrajšo in najuspešnejšo pot. V nekaj letih sem imel moč in oblast v rokah. Prišel sem »gori«, približal sem se cilju. Konec je bil neizmerni bolečini, ki izvira iz zavesti, da si »spodaj«, da si šibak. Začetek je bil dolgočasja in mrzličnega hlastanja, da bi mu ubežal. Začetek je bil velikega zaničevanja. Vse se mi je naklonilo. Tudi ljubezen. Sprejel sem jo iz spoštovanja do svoje velike mladostne strasti. Toda ognjenika je bilo konec. — A tedaj je prišel tudi čas, ko je planil vrag nadme. Včasih, v sanjah, ko me je tlačila strašna mōra, se mi je zdelo, da sem še vedno oni nekdanji, neznamenit uradnik, da ima ves svet oblast nad menoj in da se mi rušijo tla pod nogami. Prebudil sem se, tresoč se po vsem telesu, pot mi je curkoma lil po licih, in sam nisem vedel, kaj so sanje in kaj je resnica. Potreboval sem dokaza za tvojo moč. Ustanavljal sem nova podjetja, rušil stara, boril sem se proti tekmovalcem, osvajal ženske. Ne sreče, ne zadovoljstva nisem našel, samo omamo. Vendar nazaj nisem mogel. Spoznal sem vso zavrženost in lažnjivost ljudi. Še strasti niso pri vas iskrene! Še ž njimi se samo postavljate in jih hlinite. Sredi marsikaterega objema sem zasačil na ustnicah oni gnusni, pritlikavi smehljaj, ki mi nedvomno izdaja misel na denar. O, kako sem zaničeval te kreature. Sedaj je vse vprek videlo v meni samo predmet izkoriščanja, brezobzirnega tirana, pred katerim ne moreš stati drugače, kakor priklonjen, skrivaj pa skušaš izviti iz njega čim več močice. Ves svet me je začel sovražiti in se me — bati. Če sem stopil v dvo-rano, naj si je bil banket ali seja, sem čutil, kako je moj prihod pognal zbranim strah v noge. Nihče ni več govoril z menoj iskreno in odkrito,

razen one peščice, ki ni bila odvisna od mene. Zato nisem mogel razen nje spoštovati nikogar. Stud se me je loteval do vsega sveta. Ljudje in družba so mi postali odvrtni. Toda kaj storiti, kam pobegniti? — Neki večer sem šel z elegantno damo skozi park. Ves dan so me preganjali neštevilni posli, na borzi je bilo nevarno valovanje in živci so mi bili napeti kakor brzojavne žice. Neizrečeno sem si želel oddiha, omame, ki bi me vsaj za nekaj ur odtrgala od večne osredotočenosti na borbo zoper ves svet. Od mesta sem so prihajali zvoki godbe, povsod so bile same prireditve, razločno je bilo čutiti živahni, mrzlični utrip življenja. Ob koncu drevoreda me je čakal auto. — Na klopici ob poti sem tedaj zagledal človeka. Obleka mu je bila raztrgana in zanemarjena, obraz neobrit. Lica je imel močno upadla, ves je bil v gubah in kakor do smrti utrujen od dela. Sedel je ves vase pogreznjen in kakor da bi spal. Ko je slišal najine korake, je nenadoma pogledal kvišku. Videl sem mu v oči. Tega pogleda ne bom nikoli pozabil. V njem je bila strašna praznosta in mrtvaški obup. Do mozga me je pretreslo. Groza me je postalo lastne moči. Kakor tiger sem se zazdel samemu sebi, ki blodi po džungli, strah in trepet vsega, kar živi okrog njega. Bliskoma me je spreletelo, da bi stopil do tega moža in mu prepustil vse svoje imetje. Izkušnja je bila tako blizu, da mi je šinil skozi hrbet njen ledeni dih. Krčevito sem se oklenil svoje spremljevalke in se naglo zatekel v avtomobil. Še dolgo mi je utripalo srce, kakor po strahu, ki ti ga povzroči neposredna bližina smrti. Prvič sem takrat dodobra spoznal, da je pot, ki jo hodim, moja usoda. In da je »druga možnost«, kateri sem se izognil, popolno odrekanje vsemu posvetnemu, pot v samoto. Po njej je šel Budha, jaz sem ubral prvo pot. Tretje možnosti ne vidim. Kdo zatorej more boljše razumeti Indijca, kakor jaz?! In kdo mu je bližji? Kadar dospje človek na ono točko, na kateri čuti, da mu je vse zemeljsko mogoče in da nima na tej strani nikogar več nad seboj, ga postane strah in loti se ga nepopisna tesnoba. Silno osamljenega se čuti in z vsem svojim bitjem išče nekaj, kar bi bilo nad njim. Nekateri zbeže v samoto in najdejo v njej Boga. Drugi se slepo požejo v razvratnost, popolnoma se prepusté omamam. Da bi pozabili na strah. Vendar ostanejo prvi kakor drugi enako sami. Nič jih ne more iztrgati iz te strahotne zapuščenosti, niti delo, niti zabava. Samo preslepijo se lahko. — Toda človek ne more nazaj. Tisoč stvari ga sili, da nadaljuje svojo pot. Če bi mu bilo na izbiro, da bi še enkrat živel, bi se morda premislil. Tako mora naprej. Nešteto je vezi, ki ga priklepajo k njegovi usodi. Zgradba, ki jo je začel, mora biti dozidana do konca. Zaradi podobe, ki je bila položena vanj, da jo ustvari. Zaradi nečesa, čemur ni sam gospodar. Ko sem nekoč, ob začetku svoje poti, z veliko špekulacijo izgubil na en sam udar vse svoje imetje, sem se nenadoma začutil olajšanega in osvobojenega. Toda to je bil le trenutek. Prihodnji dan sem se zopet vrgel v boj, zagrabil sem v vrvež in se vnovič zavihtel na krmilo. Vsako prizadevanje, da bi bil drugačen, je zaman. Vse mladike poznajo, tudi če si upognil drevo ali mu odlomil vrh, eno samo smer: kvišku, k luči in k soncu. Tja, kjer je svoboda, kjer sta moč in prost razgled. Tak sem in tak bom tudi ostal. — Če pa čuti pošten poslovni človek, da nima tukaj ničesar več iskati in da je prišla njegova ura, da so se mu omajala tla pod nogami in da renči pred durmi jata grabežljivih volkov, prav tako željnih njegove krvi kakor njegovega ponižanja, vzame revolver in si požene kroglo v glavo. Vsak dan lahko čitate v časopisih o podobnih

slučajih. Ljudje gredo z zadoščenjem mimo takih vesti. Slepí so za veličino dejanja. Preveč je bilo sovraštva v njih, da bi utegnili biti pravični. — Mož pa, ki se je poslovil, je šel z lahkim srcem na ono stran, nič hušje mu ni bilo, kakor če bi se bil odrekel zanimivi avtomobilski partiji. *Kajti kaj je naše življenje drugega kakor velika pustolovščina?* Ne vemo, ne odkod smo prišli, ne kam gremo, niti zakaj smo bili postavljeni. Nena-doma smo se znašli sredi hrupa in vrveža in — tedaj krmari, kakor veš in znaš! Kaj bi se veliko izpraševal? Tja zagradi, kamor te najbolj miče. Čemu bi se nečesa bal? Kaj te more doleteti hušjega kakor konec tej slučajni zabavi, ki je nisi niti sam priklical, niti si jo po lastni volji izbral? Vozi pogumno svojo pot — to je deviza. — Vendar poznam tudi trenutke, ko prevzame človeka najhušja slabost, ko se mu udirajo tla pod nogami, ko vzdvomi nad vsem in je samemu sebi strahota. Takrat se je pustolovščina, ki se ji pravi življenje, izprevrгла v smrtno resnobo. Spominjate se morda onih dni, ko se je zrušilo moje največje in industrijsko podjetje? Preveč drzen sem bil in preveč sem tvegali. Tisoči so izgubili pri tem svojo existenco in tisoči svoje imetje. Obsodba celega naroda se mi je zvalila na pleča. A še ni bilo dovolj nesreče, ki ne pride nikoli sama. Prav tisti čas je nastal v eni od mojih največjih tovarnen požar in utrpel sem tolikšno škodo, da sem moral vreči več sto delavcev čez noč na cesto. Gorostasni prirodni katastrofi bi primerjal ta svoj polom. Ves tisti dan sem slišal v ušesih bobnenje kakor takrat ob Soči, treskanje in pokanje me je spremljalo, kakor razletavanje skal pod ekrazitom. Čul sem tudi zvok trobente in silovito potrkavanje in zvonjenje. Samemu sebi sem se zazdel kakor sél smrti, postavljen na ta svet v grozo in trepet človeštva. Videl sem se povzročitelja neizrečenega gorja. Ves mrzličen sem začel računati: kar mi je ostalo, je bilo komaj kapljica v morje pogubljenja, ki sem ga nasejal. Nobene rešitve ni bilo. Lotil se me je nepopisen obup. Splazil sem se v klet, zvil naramnice v zanko in že sem si hotel storiti konec, ko je kakor grom odjeknilo spoznanje v meni: Kaj se upiraš? Moralo se je zgoditi, kakor se je zgodilo. — Bil sem rešen. S trdnim sklepom, da bom popravil čimprej, kar bom popraviti mogel, sem se vrnil v svoje prostore. — Takrat sem bil še zelo mlad. Bal sem se, da se ne bom mogel nikdar več dvigniti. Bal sem se, da sem zaigral. Ali je bil kje kdo, ki bi ne vedel za zló, ki sem ga povzročil? Sleherno moje dejanje je ležalo pred javnostjo kakor na dlani. Toda kaj sem videl? Drugi so zardevali na mesto mene, ko smo si gledali v oči. Drugi so krivili hrbte pred mano. Oni so imeli slabo vest, nemara zaradi svojih željá, ki so bile stokrat bolj črne od mojih dejanj. Ne vem prav, zakaj. Toda ko sem videl, da ne ostane ljudem nič prikrito, kar delam in kar sem storil, mi je na čuden način odleglo. Kakor otroku mi je bilo, ki se je svojih grehov izpovedal. Zmerom bolj sem se začel čutiti varnega in močnega. Zmerom bolj sem začel zaničevati strahopetnost ljudi, ki z vso skrbnostjo skrivajo svoje male pregrehe. Doživel sem čudo. Čim bolj sem jih preziral, tem višje so me cenili in tem bolj častili. Bilo je prav tako kakor z denarjem: čim manj ga spoštuješ, tem več ti ga leti v naročje. — Vabili so me v svoja društva, volili me za predsednika in ravnatelja, zaupali mi važna poslanstva, na skrivnem me pa sovražili in se me bali. S svoje zajčje in lisičje perspektive so videli na meni samo kremplje, kljun in silne kreljuti. Nikdo ni videl, da ima tudi orel družico in mlade, ki jih ljubi. In da je tudi sam potreben ljubezni. Bil in

ostal sem zanje in za vas vse pošast. Ciničen nestvor, ki brezobzirno gospodarji z usodo ljudi. Demon, katerega je treba iz strahu častiti in mu prinašati žrtve, da se ne razljuti in ne povzroči pogube in razdejanja. Našel sem se v tej novi vlogi in sedaj se smejem. In gledam na vas s svoje orlovske perspektive. A tudi sebe vidim. Prej bom jaz vam pravičen kakor vi meni. — Tako, sedaj sem povedal dovolj. Ali ste slišali kaj, kar bi vam bilo neznano? Kar bi ne vedel ves svet? In vendar: pogled je padel z druge ravnine in vse se je izpremenilo. Vem, da prihajate od ljudi, ki gledajo z drugačnih tal, zato sem vam pokazal svoj vidik. — Dajte mi polo, da jo podpišem.«

Z naglico sem jo položil predenj. Prsti so se mi rahlo tresli.

»Ali ste se premislili?« sem ga vprašal s skoraj plašnim glasom.

»Jaz se nikoli ne premislim,« je dejal. »Ker pa sem vam vzel nekaj časa s svojimi pojasnili, vas hočem odškodovati zanj v korist društva.«

Napisal je presenetljivo vsoto, trdo potegnil pod njo svoj podpis in poklical blagajnika po telefonu. Z vljudnim, malo porogljivim smeškom me je spremil do vrat in me tam kratko odslovil. Kakor pijan sem se nekajkrat zaletel v napačna vrata, išoč izhoda, dokler mi ni služabnik pokazal pot h blagajniku, kjer sem prejel denar in stekel, olajšan, ž njim na cesto. Krepko sem potegnil sveži zrak vase in jo veselo mahnil poročat odbornikom.

Z A P I S K I

PETER PAJK

NOČ PO IZDAJI

Glavna oseba romana »Noč po izdaji« je Gypo: človek silne telesne moči in velikega zdravja, pravi hrust, poln divjega življenjskega razmaha, a začudo nerazvitih umskih sposobnosti. Kipeči življenjski zagon se mu sprosti le v dejanjih slepega nagona. Liam O'Flaherty je to bitje, v katerem se prvobitna moč družji s primitivno duševno nerazboritostjo, izklesal do neverjetne plastičnosti. Manj v ospredje je postavil, tudi manj izdelal, a prav tako pomembno je zamislil njegovega zoprnika Gallagherja. Gallagher je živo nasprotje Gypa: človek skoraj strahotne umstvene sile in dognanosti, mož vedno budne zavesti in samozavesti, ki se mu stopnjuje do misli o lastnem poslanstvu, ki ga navdihuje s stremljenjem, da bi sebe — človeka-boga — brezobzirno uveljavil. Ta dva tako različna človeka trčita drug na drugega v boju, ki doseže ob zasliševanju v Bogcy-Holu svoj dramatični višek. Konec je razviden že izpočetka: pasti mora Gypo. Toda to ni važno; važno je poudariti, s koliko izrazitostjo in umetniško prepričevalnostjo je avtor predočil spoprijem in trenje dveh skrajnih življenjskih možnosti: grandiozno stopnjevanega instinkta in pošastno stopnjevanega intelekta.

*

Skoraj vsaka umetnost teži po tem, da bi zaobsegla in strnila nasprotja. Protislovja, ki se v življenju tarejo in katerih združitev se ne zdi mogoča — njih sprava v višjo enoto se uresniči v umetniškem doživetju.

Ni li tako v knjigi Liama O'Flahertyja? Pričujoči roman obsega dogodke ene same noči, »noči po izdaji«. Začne se ob šestih zvečer in konča

ob šestih zjutraj. Natančno dvanajst ur se vrši razvoj romana — zdi se, da Gypo v teh dvanajstih urah prehodi lok vseh svojih življenjskih možnosti in stopenj. In Gypa, ki smo ga videli kot »fantom razgaljene človeške duše, s katere je slečena vsa civilizacija, da leži gola in v grozi, brez pomoči, brez nade na milost« — isti Gypo se umirajoč odrešitveno »zave neskončnih reči«. Človek je resničen pač šele v vseh svojih nasprotjih.

*

Pričujočega romana ni mogoče odmisлити iz okolice in naroda, iz katerega je avtor zrastel. Flaherty ta narodni in pokrajinski činitelj še posebej podčrtava. O divji radosti pravi, da je »vedno pričujoča v irski duši ob času nevarnosti, veliki bojevniški duh našega plemena, porojen iz meglá in gorá in žuborečih hudournikov in neskončnega morskega bučanja.« A v tem še ni obsežena uganka narodne svojstvenosti, ako ne upoštevamo nasprotnega tečaja. In res govori avtor tudi o zanosu, ki je »lep in čist kot ljubezen, ... porojen iz strahu in iz večne melanholije zamotane irske duše, ki se vije v sponah.«

*

Roman »Noč po izdaji« je kot zakopan v irsko zemljo, ves težak je v tej svoji zakopanosti. Delo daje vtis, da je zloženo iz ogromnih, komaj otesanih kaménih skladov. Toda pri vsej svoji otipljivosti in gmotnosti ni roman nikjer le neprežarjena snov, pri vsem skoraj brutalnem zamahu nikdar surov. Divjo življenjsko silo oveva nežen dih pritajene duhovnosti. Vsaka posameznost se podreja celoti, dogodki se vrste brez zastranitve in ni skoraj prizora, ki bi bil zgolj paša za oči. Prav gmotna zažetost dela omogoči avtorju, da brez mnogih besedi veže, daje slutiti, kaj pride, in vendar preseneča. Flaherty zna mojstrsko naznačevati; brez dolgih opisov, z eno samo potezo pogosto nakaže smer dogodkov in bližajočo se misel v vsej pomembnosti. Da doseza z najmanjšimi sredstvi najmogočnejše učinke in da harmonično spaja nasprotne tečaje človeških usod — v tem je odličnost pričujočega dela.

PROBLEMI DUHOVNE SVOBODE

Walther Tritzsch se je v 31. številki »Die literarische Welt« spričo zasilne tiskovne odredbe na Nemškem, ki je izraz sedanjega kritičnega položaja in ki lahko odločilno poseže v svobodo javnega življenja, razmislil v članku, ki ga odlikuje tako neskajljen pogled in tako široko umevanje, da ne morem iti mimo njega, ne da bi se ustavil.

»Spričo zasilne odredbe na Nemškem res ne bi smeli še povpraševati, ali duhovno usmerjeni ljudje tako posezanje v svobodo javnega govorenja in pisanja odobravajo ali pobijajo, zakaj njih stališče do svobode ne zavisi od zgodovinskega podviga in zatona liberalnega meščanskega obdobja. Je neka svoboda, ki spada med maloštevilne večno stvariteljske sile* in ki je zategadelj visoko vzvišena nad vse predsodke napredno-optimističnega laissez-faire (tega starega meščanskega praznoverja, da je vztrajnost stvarnih odnosov močnejša od vsake človeške volje).

* Tu sem se spomnil nekih Župančičevih besed ob Levstikovi stoletnici.

Te svobode ne prekrši sama po sebi vsaka zapoved, ki načelom meščansko-demokratskega v nemar puščanja opostavi voljo po izberi. Toda to svobodo krši vsekakor vsaka zapoved, ki ne zbuja novega pravnega čustva z novimi cilji, ampak ki odreja le po negativnih pravilih, s kaznovanjem ali s preprečitvijo vsakega zadrževanja, ki nasprotuje trenutno vladajoči struji. Izraze mnenja otežkočiti, usta zapreti ljudem, katerih poklic je, da imajo v slepem kaotičnem vrvenju dneva utemeljivo in utemeljeno misel in ki ob dogodkih ne stojijo z večno narobe obrnjenim opernim kukalom — to je višek duševne nesvobode, ki zna le prepovedovati, namestu da bi ustvarjala.

In vendar: ne, duhovno usmerjeni danes niso vsi enoglasno in enosmiselno proti tej zasilni odredbi! Se li ne kaže tudi v tem strašna vse prevračajoča sila krize?

Duhovno usmerjeni ljudje so danes žal v izkušnji, da bi se izrekli proti absolutni svobodi, ker se zdi, da jim včasih današnja... nesvobodna svoboda šele omogoča svobodno priznanje ali tudi le svobodno poročilo, ako sploh še morejo in hočejo z javnim pretresovanjem vplivati na sodobnike. Zakaj glasovi s ceste (ki so bili sicer zmeraj kot danes in ki so bili prav tako glasni in vsiljivi in brezvestni, ki pa niso še nikdar imeli takega ugleda kot danes), zakaj glasovi tistih, ki kale mir in razgrajajo le zaradi razgrajanja, so premogočni, da, zde se nam pri vsej svoji brezciljni in slepi zlaganosti naravnost zakoniti: prav tako zakoniti kot kateribodi drugi današnji glas!...

Ako se pa duhovno usmerjeni v dobi, ki je iz slepote sama sebe onesvobodila, ne morejo boriti za vsako neodgovorno svobodo, tedaj morajo tem ostreje zavrniti vsak poskus, ki naj bi napravil red zgolj s prepovedmi, namestu z novimi zapovedmi in cilji. Če znaten del javnih glasov naše dežele niti ne čuti več potrebe, da bi poročali dejstva neizpачena, tedaj je v tem le drugi izraz za to, da tem glasovom nekaj manjka, neki cilj preko vseh malih koristi in prostaštev dneva, cilj, ki le zauj prevzemamo in izpolnjujemo odgovornost — in tega nedostatka odgovornosti ne ustvarjajo nove prepovedi, ampak le odkritje novih ciljev. Le kdor to premore, sme ob priliki tudi kaj prepovedati. Prepovedi kot take, prepovedi same zase so bile in so vselej zaman in jih je zgodovina dosihmal še vselej postavila na laž...

Ni, da bi morala biti nova zasilna odredba sama po sebi nesmiselna, »proti duhu svobode« in celo proti duhu sploh: gre le za ljudi, ki ji dajo smisel in vsebino in cilj: neki smoter, za katerega si postavljamo meje, v čigar imenu lahko vseobvezno zapovedujemo. So li tu taki ljudje, taki cilji delovali? O tem je zdaj vprašanje spričo dejstva, ki je ustvarilo odredbo. To vprašanje si odgovori čitatelj sam.«

Med ukrepi, ki naj po Tritschu v brezvestno potvorjenem javnem mnenju strankarsko politične razcepljene Nemčije smotreneje kot same prepovedi napravijo red, je najzanimivejši predlog, naj bi se smel na prosem tednov prodajati vsak strankarsko politično zasidrani časnik le z nasproti usmerjenim listom: »Juriš« naj bi se prodajal le obenem z »Rdečim praporom« in s kakim listom iz sredine itd. »Neresnice z desne in neresnice z leve bi se tedaj same med seboj najkoreniteje pobijale in — kar je važnejše — čitatelj bi se tako dal polagoma vzgojiti do jasnoslušnosti, do samo ob sebi umljive vednosti, »kako se kaj takega dela«.

Ta jasnoslušnost čitateljeva: te namreč pri nas najbolj manjka. Na Francoskem vsakdo ve, za kaj gre Léonu Daudetu, Coty-ju, Pertinax-u in Hervé-ju: zanimajo se, kako pišejo, kako poseben dogodek — seveda enostransko — vidijo, zrcalijo in včasih virtuozno pogoltnejo. In iz tega zajema francoski čitatelj najboljše, kar je iz dnevnika sploh mogoče dobiti, kar učinkuje uspešneje kot vsaka cenzura in kar Nemcem, skoraj vsem Nemcem žal tako zelo manjka — prav nekoliko ironično vedoče skepse, ki ume človeka in zviška motri svet.«

*

Kot ta članek se tudi ostali v tej številki dotikajo dveh aktualnih nemških problemov: odnosov do Francije in zadev tiska. *Heinrich Mann* priobčuje dialog dveh Francozov »Nemška uganka«, urednik *Willy Haas* se vprašuje »Tilsit ali Versailles?« *H. Guttman* piše o stoletnici neustranšenega prvega satiričnega šaljivega lista »La Caricature«, ki si je privoščil zlasti »kralja hruško« Charlesa X. (Pri tem listu je sodeloval tudi *Balzac*, ki je l. 1831. med drugim priobčil razpravo o »Ljubezni, ako jo gledamo v profilu, v poliprofilu, en face in celo od zad«: ... Ne da bi se bali, da povemo kaj novega, lahko trdimo, da je tista stvar, ki jo običajno imenujemo ljubezen, zgolj apetit nekega drugega želodca... Le da so dali temu apetitu oblike in neko dražest, ki so uspeh težkoč, kakršne pripravljajo naše socialne uredbe njegovi zadostitvi...«). Omeniti je še zgodovinsko skico *Friedricha Sternthala* »Nezakoniti«.

K SOCIOLOGIJI IN SVETOVNI ZGODOVINI ZAUŠNICE

O tem predmetu se je zanimivo razgovoril neki *Vivo* v julijskem zvezku »Querschnitta«. Iz njegovega članka posnemam:

»Zaušnica ima poleg svojega bi rekel fizikalnega pomena (odpon moči) še simboličen pomen. Le ta zveza s simbolom pojasnjuje dejstvo, da se mnogi, ki hočejo kaznovati sovražnika, zadovolje z eno ali dvema (pripepljanima) zaušnicama, dasi bi bili udarci s pestjo prej v stanu, zdrobiti osovraženi nos. Zaušnica je klasična kretnja razjarjenosti in jeze. Utegne živeti že tako dolgo kot človeštvo, natančneje izraženo: kot kulturno človeštvo. (Zakaj divjaki so seveda premalo kultivirani in preveč primitivni, da bi tako elegantno bili nasprotnika.) Naznačitve tega kulturnega čina najdemo vsekakor v bibliji in zlasti pri Homerju.

Pri vsej njeni starosti se vendar ne zdi, da bi prihajala čisto iz mode. Sicer jo je zlasti v anglosaksonskih deželah, izrinila pest, ki hoče nasprotnika ne le udariti, ampak kar pobiti. Toda stara zaušnica svoje tako-rekoč viteške vloge še ni čisto doigrala. Celó v Ameriki ne, ki je šele nedavno doživela takšen nagovor enega pesnika na drugega. Vsekakor sta Theodor Dreiser, dajajoči, kakor tudi Sinclair Lewis, sprejemajoči del te dramatične poslanice, oba pisatelja romanov in ju je zategadelj pač smatrati za romantična značaja, čeprav pišeta naturalistične romane. Veliko občinstvo obeh teh predstavnikov ameriške kulture se je moralo pač čuditi, da Dreiser ni rokavice, ki mu jo je zalučal Sinclair Lewis, porabil za boksanje. Dreiser pa je na očitek, da je plagiral tritisoč besed iz knjige gospe Lewisove, rajši plagiral staro tradicijo in del močne svoje

prste na ozko lice očitnikovo. Potem jih je precej potegnil k sebi in jih še enkrat položil na isto mesto. Zadeto lice je ironično molčalo. So trenutki v človeškem življenju, ko bistri možgani v sekundi izračunajo, da je tri tisoč ovadenih besed vrednih dve zaušnici.

Iz te zgodbe, ki ni legenda, spet opazimo, da zaušnica noče tolikanj udariti kolikor kaznovati in osramotiti... Noče kot udarec s pestjo zapечатiti ust, ampak le spraviti nesramno lice do zardevanja. Zaušnica noče demolirati, ampak demonstrirati. Simbolična teža ji je torej večja od dinamične. Zategadelj tudi lepi na zadetem obrazu dalje kot obliži na rani od sablje.«

Zaradi zaušnice se v nemajo vojne in pokončujejo narodi; rekord pomeni tridesetletna vojna. Morda bi bila tudi julija 1914 zadostovala zaušnica, da bi omajala evropski mir, čigar stavbo so le iztežka podpirali in obdrževali v ravnovesju.

»Po sreči ne zadene vsaka zaušnica v svetovni zgodovini. Dejanski napadi, ki zadevajo celo ministrske predstavnike kot politične osebnosti, dvigajo hrup, ne pa poka smodnika... Ministrskemu predsedniku ni treba odstopiti, ako mu kdo »posveti«. Pri vojaštvu je bilo in je drugače: Kdor je prejel zaušnico, mora odstopiti, ako jo je zaslužil ali ne. Videti je, da častni pojmi pri premierju-poročniku segajo više kot pri premierju-ministru.

Ako pa zaušnica izgublja staro veljavo, se ne smemo čuditi, da je prišla modernemu človeku, rekel bi, od rok... Zdi se, da je prodrla misel, da zaušnica še ne vzpostavlja pravice...

Zaušnica ni bila nikdar dokazilo, toda zdaj tudi ni več madež. Nekdaj je bila bogoslužje, danes se je ponižala do preizkušnje moči... Prej je bila superlativ, danes je le še normalna oblika političnih zabav. Prej je pomenila »začasen ukrep« — danes le prenavadno stvar.«

P O R O Č I L A

KNJIŽNA POROČILA

Sedem mladih slovenskih pisateljev. (Zbral in uredil Anton Krošl. — Krekova knjižnica 3. — Ljubljana 1930. —).

Dočim se slovenska mlada proza v povojnem desetletju nikakor ni mogla prav uveljaviti in doseči vidnejših uspehov, kar je treba pripisati različnim vzrokom literarno razvojnega značaja, se v poslednjem času opaža v tem pogledu živahnejša delavnost in določno stremljenje, postaviti trdnejše temelje mladi nevezani besedi.

Poleg uspehov nekaterih novejših prozaistov po slovenskih literarnih revijah, pomeni lep korak v tem razvoju tudi zbirka »Sedem mladih slovenskih pisateljev«. Urednik A. Krošl je sicer pogršel, ko ji je hotel dati neko socijalno obeležje, ki ga knjiga ne izraža v celoti; zbirka seveda tudi ne predstavlja kake enotnosti ali notranje harmoničnosti, niti ni v njej ravno najvidnejših zastopnikov noveše proze, je pa vendarle zanimiva, zlasti zato, ker je opozorila na dva nova prozaista, ki zaslužita, da jih posebej omenim. To sta Notranjec Mirko Javornik in Prekmurec Mihael Kranjec, oba še začetnika, ki pa sta prav prijetno presenetila.

Mirka Javornika odlikuje predvsem preprosto in neprisiljeno prikazovanje predmeta ter svež in lepo zvencež slog. Njegovo prizadevanje, dokopati se do čiste umetnostne strune, je resno in vredno pozornosti. V »Baladi o cigaretih« pripoveduje

o brezposelnem delavcu Petru, ki ves dan blodi po mestu in nima prav ničesar, razen ene edine cigarete, katero z vsem premagovanjem hrani do večera, ko naj bi mu pripravila sicer skromen, a vendar tako velik užitek, pa jo navsezadnje pokloni slepcu v miloščino. Iz te neznatne zgodbe je Javornik izvlekel toliko rahlih utripov in jih spretno povezal v zgoščeno celoto, da se v njih izgubi celo nepristna poteza Petrovega značaja, ki bi sicer bolj motila. Ta značaj nosi namreč s seboj neko slabost, nesvobodo in nemoč, ki se mi zdi nenaravna, kakor da je Peter nekje prav globoko zatajen. To zatajenost, ki tiči morda v Javornikovi premajhni izčiščenosti, sem opazil pozneje tudi v drugih njegovih črticah, objavljenih po raznih revijah. Zdi se mi, kakor da bi se nečesa preveč bal, in se zato ne upa popolnoma sprostiti. — »Osem ur življenja« je bolj čustvena, ne tako skupaj ujeta, a vendar dovolj zanimiva zgodba o življenju, ki je ostalo neizpolnjeno in živi samo v spominu lepih, enkratnih sanj, ki so umrle. Spretno je tu podana enakomerna usodnost življenja. — V Javorniku je iskra, ki lahko užge in se razraste še do močnejšega izraza.

Mihael Kranjec ima sposobnosti, da se razvije v pisatelja širšega epičnega kova. Njegova črtica »Smehljaj« je posrečeno prikazana v lokalnem miljeju prekmurskih goric in je resno, toplo delce, čeprav ni dovolj strnjena. Z nekaterimi krajšavami in z večjo konciznostjo bi mnogo pridobila na intezivnosti občutja. Opisuje življenje, ki gre sicer preko sanj, preko večernih hrepenenj in iluzij, a je vendar življenje realnosti. V izrazu je Kranjec še premalo krepak; tudi karakterizacija se mi zdi ponekod šibka; tuje zazvene včasih nekateri lokalni izrazi. V njem pa je podana podlaga za širok razmah, ki bo obenem poglobitev in preciznejša klesanost.

Jože Kranjc, ki ga že poznamo po novelah v »Modri ptici«, kjer je pravzaprav začel, se je v tej zbirki predstavil s kratko črtico »Pismo s sodnije«. Kranjc je pisatelj drobnih motivov, ki se v življenju kar mimogrede izgube. Izkoplje jih in obdela z lahko roko, njegova tehnika je včasih celo preenostavna, slog gladek, a malce razvlečen in vihrav. Ne išče za globljimi prijemi, ampak stika za kamenčki, ki štrle iz tal, ob katerih se človek sicer spotakne, pogleda, potrese nogo, pa gre naprej. Takšno je tudi njegovo »Pismo s sodnije«. Pri njem pogrešam skrbnejše obdelave in strnjene, okleščene oblike. V takih črticah je Kranjc sedaj doma. Želeti pa bi bilo, da ne ostane samo pri tem.

Grahorjev »Naš hlapec Lovre« je motna zgodba, ki zapusti vtis zagrenjenosti, nekje v globini stisnjene bolečine, ki ne more prav na dan. Morda je prav v tem vzrok, da me pusti Grahor — tudi v drugih svojih slikah — hladnega in z občutkom odbijajoče trpkosti. Čeprav je v njegovih spisih slutnja neke močne prodornosti, vendar za sedaj še ne more iz sebe.

Rudolf Kresal je v »Noči na postaji« po svoje zrelejši in bolj razgiban od drugih avtorjev te zbirke. Izmed njegovih stvari, priobčenih v raznih revijah, se mi zdi »Noč na postaji« najboljša prav radi svoje osredotočenosti na snov, ki jo oblikuje: trenutki bližajoče se železniške nesreče v nočni tišini. Misel mu je določna, odlikuje ga pregnantnost izražanja, slog pa je sempatje nekoliko prenapet, kakor da bi pisatelj hotel s pretirano težkimi izrazi poudariti grozotno vzdušje. To pa bolj kvari, kakor učinkuje.

Bogomir Avsenak je prispeval »Cerkev sv. Boštjana«, ki je ponesrečen poizkus vlti tendenco in ideološka razmotrivanja v novelistično obliko. Zato ne prepriča ne zgodba sama, ne tendenca. Morda bi Avsenak kako drugače bolj uspel.

Najmanj od vseh sedmih pa je pokazal *Peter Kovač*. Priobčil je tri stvari, ki pa v ničemer ne dosežajo višine ostalih avtorjev. Njegova »Jernejeva pesem«, postavljena zbirki na čelo, pa je celo neokusna.

Janez Lenček.

Rudyard Kipling: Zakaj — zato. (Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. 1931. — Zbirka mladinskih spisov. — Tiskarna Sv. Cirila v Mariboru. — Prevedel Griša Koritnik. — Ilustriral Milko Bambič).

Dvanajst sočno pisanih zgodb, ki jih tudi dorasel človek prebere z veselim zanimanjem, kako šele mladina, je zbranih v tej knjižici. Najrazličnejše slike iz pravišalskega in pračloveškega življenja, osvežene z duhovitostmi, ki so kakor vesele pesnice, nad vsem pa preprosta fantastika, ki ti začara vso domišljijo. Jugoslovanska knjigarna je storila prav, da je med svojimi mladinskimi spisi izdala to knjigo. Da ne bi motili nekateri tuji izrazi, bi tudi prevod Griše Koritnika povsem zadovoljil. Zgodbe pojasnjujejo Bambičeve ilustracije, ki so same po sebi prav interesantni domisleki, ni pa v njih zajeta pravljličnost in fantastika, ki preveva knjigo. Oprema je okusna, prav tako tudi tisk jasen, za mladinski spis morda nekoliko premajhen.

Janez Lenček.

Ouida: Kneginja Zurova. Roman. (Tiskarna Merkur v Ljubljani).

To delo znane angleške pisateljice je tako po vsebini, kakor tudi po obliki in slogu lahko čtivo, ki ga sempatje odlikujejo efektni in zanimivi zapletljaji, ki pa kakih globin ali umetniških ambicij ne vsebuje. Romantična ljubezenska zgodba s prizvokom raznih sentimentalnosti.

Drugače pa je s prevodom. Prevajalec se je sicer skrnil in v knjigi ni označen, zagrešil pa je grehe, ki mu jih v času občega stremljenja po izdajanju jezikovno in stilistično čim popolnejših prevodov, ni mogoče odpustiti. Janez Lenček.

Lirika šestorice. (Zagreb, 1931.)

V skromni, a dokaj okusno prirejani knjižici, ki obsega komaj dobrih 70 strani, se predstavlja šest mladih hrvatskih lirikov. Čeprav naglašajo, da jih je v to zbirko združila razen tehničnih razlogov samo sočasnost njihovega literarnega delovanja in orijentacija na Zagreb, ne pa kaka idejna, ideološka ali posebna literarna skupnost, se mi zdi vendar vprav osnovna, idejna nota pri vseh enaka. Je to neka boleсна, dekadenci sorodna razpoloženost, ki — razen nekoliko pri Tadijanovičevi erotični firiki — preveva vse priobčene pesmi. Izgubljenost, trpko občutje osamljenosti, beg od življenja, nemočna resignacija, socialnost, to so vsebinski motivi teh mladih avtorjev. V vseh opažam temne impresije brez vere v pozitivnost življenja. Najvidnejši izmed njih je nedvomno *Ivo Frol*, ki s svojim zavestnim pesimizmom podaja dokaj močna občutja, ki se mu kopičijo ob gledanju na »sivo, monotono cesto karijerez«, ki je pred njim, ob pogledu na vse tako popolnoma brezsmiselno življenje, ki ga gleda v sencah velemesta: siromaštvo, trpljenje, lažna sreča, pa bogastvo in elitni plesi in krčme; pri njem se najbolj javlja neprikrita zavest nemoči:

» — — i dok tako vječno čeznem ljepše dane,
nestaje mi moči i da korak skrenem
sa tog mrtvog puta. — — —«

Olinko Delorko, ki je zelo soroden z dekadenco, *Vladimir Kovačić* z velemestnimi socijalnimi motivi, *Marijan Matijašević*, pesnik jesenskih, zamirajočih lepot, *Branko Perović*, ki išče odrešenja v mirnih sanjah prirode, pa še *Dragutin Tadijanović* s svojimi stihii o lilijah in izgubljeni ljubezni, — vsi nosijo s seboj hladno, otožno misel, ki ne pusti do sebe ne sonca in ne zdravega življenja. Morda je vse to le iskanje iz mladostnih razočaranj v močnejšo zrelost, morda pa je to učinek različnih vplivov (Krlježa?).

Oblikovno streme za umerjenostjo in izčiščenostjo, gradnja je preprosta, večinoma v rimanih kriticah.

Nedvomno kaže ta zbirka početnike, ki še ne morejo prepričati o svojih pesniških zmoglostih, iz katerih pa lahko požene še kaka močna lirična tvornost.

Janez Lenček.

GLEDALIŠKA POROČILA

Ljubljanska drama.

Dve režiji drja. Branka Gavella.

H. de Balzac: Mercadet (prevel dr. Fr. Šturm, za oder priredil dr. Gavella). Komedija v 3 dejanjih.

Kdo in kaj je Mercadet? Poslovni človek, ki je v svojem poklicu prej duhovit umetnik kakor stvaren računar. Lahkotno šarmanten pustolovec. Preveč širokopotezen, da bi mu zares kaj uspelo. Zakopan je v dolgovih kakor krt v zemlji. Neprestano se koplje iz njih, pa pada v nove, kakor človek, ki je zabredel v močvirje in ga vsak korak globlje pogrezne vanj. Pred svetom hrabro nosi masko težkega finančnika, hoče pa poročiti svojo hčer z De la Brivejem, da bi se z njegovo pomočjo izkopal iz obupnega položaja. De la Brive seveda, sam do vratu zadolžen, računa na isto in tako bi skoraj padla oba pustolovca, ukvarjajoča se z najbolj fantastičnimi načrti, drug drugemu v kremplje, da ne reši položaja šarmantno čudežen slučaj, vprav ko oblegajo upniki ubogega Mercadeta od vseh strani. Sedaj seveda se naš junak lahko popolnoma preda očetovskim in človeškim čuvstvom.

Groteska se virtuozno stopnjuje v odrešujoči višek, osrednji značaj je markantno, čeprav morda enostransko zarisan (povdarjena je v Mercadetu predvsem njegova poslovno-pustolovska stran), ostale osebe so živahno in jasno začrtane. *Gavellova* priredba je učinkovita, *Šturmov* prevod zadovoljiv.

Gavella si je scenarijo zamislil nekam preveč enostavno, pretirano modernistično, kulise so stopale preotipljivo na dan kot kulise. Izredno pozornost pa je vzbudila njegova režija, posamezni prizori so se vrstili živahno in neprisiljeno, vendar v izklesanem redu, in se smotreno stopnjevali v zaključno sceno. Posamezni značaji so bili mojstrsko izdelani.

Levarjev Mercadet je bil izredna stvaritev. Neprestano v ospredju, je mojstrsko obvladal ogromno vlogo in vzdržal stopnjevanje prav do konca. Vkljub enostranosti značaja sta prišla do izraza nenavadno močan temperament in prav tako širok čuvstveni register. Spričo osrednosti in moči njegove vloge so ostale druge osebe, sicer po večini prav tako skrbne, precej v ozadju. Gospa Mercadet *Medvedove* je bila odlična dama, prikupna sta bila *Vida Juvanova* kot njena hčerka in *Jan* kot Minard. *Železnik* je bil dober blazirani pustolovec De la Brive. Trije posrečeni, groteskni tipi upnikov so bili *Skrbinšek*, *Kralj* in *Lipah*. Kuharica *Rakarjeve* je prijetno oživljala prizore, kakor tudi *Slavčeva* in *Sancin*. Tudi ostali niso prišli iz okvira. Posebno živahni so bili ansambelski prizori z upniki.

Predstava pomeni za naš teater velik uspeh.

M. Krleža: Gospoda Glembajevi. Drama v treh dejanjih iz življenja zagrebške patricijske rodbine. (Poslovenil Fr. Albreht.)

Miroslav Krleža je danes najvidnejša literarna osebnost med Srbohrvati. Oster kritik sodobne družbe, vehementen borec zoper vse gnilo in zlagano, sliči nekoliko našemu Cankarju, vendar je po temperamentu silovitejši, umetniško morda nekoliko manj izčiščen. Njegova beseda je lapidarna, njegov izraz točen in izklesan.

V drami »Gospoda Glembajevi« je prikazan »sok« zagrebske družbe tik pred svetovno vojno. Da bi bila slika čim vernejša, govorijo nastopajoče osebe deloma v srbohrvaščini (zagrebski žargon), deloma nemščini, kakor je bilo takrat v navadi. (Danes?) Pred našimi očmi zraste silovito trenje v rodbini Glembay tik pred njenim propadom. Firma Glembay Ltd. Co. praznuje petinsedemdesetletnico svojega obstoja in na proslavo se vrne po sedemnajstih letih bivanja v tujini dr. phil. Leone Glembay, slikar in edini neposredni potomec Glembajevih. Zvečer so zbrani pri Ignaciju Glembaju vsi ožji člani rodbine in njeni pomočniki: bratranec Ignacija, stari Fabriczy-Glembay, Ignacijev sin iz prvega zakona dr. phil. Leone, dr. iur. Puba Fabriczy-Glembay, pravni konzulent firme, baronica Castelli-Glembay, druga Ignacijeva žena, sestra Angelika Glembay, roj. Zygmuntowicz, potem zdravnik dr. Altmann, baroničin spovednik dr. Silberbrandt in nadporočnik von Bellocsansky. (Polkovnik in polkovnica se samo mimogrede poslovita, enako tudi poročnik.) Štrena dejanja se začne navijati že v prvih besedah. Leone preide v vehementen napad, razkrinkuje in analizira dejanja Glembajevih, ki da so bili od vsega početka »rajberji in falš-špilerji«, razgali »plemenito dobrotelost« baronice Castelli-Glembay, in ko se stari Ignacij umakne za nekaj časa na vrt, vrže baroničinemu spovedniku v obraz, da je njen priležnik. To je slišal Ignacij, stoječ v ozadju. Strel je bil sprožen nehote, puščica je zadela. — Drugo dejanje poteka neposredno za prvim, v Leonovi sobi. Dr. Silberbrandt je prišel na razgovor, prepodi ga stari Glembay. Strahoviti prizori med očetom in sinom, dve silni, mogočni osebnosti si stojita nasproti. Razgalita se drug pred drugim in drug drugega, Ignacij se dejansko loti sina, ki mu tedaj prižna, da je baronica Castelli pred sedemnajstimi leti zapeljala tudi njega. Starec se zruši, zadet od kapi. Drama je pritirana do viška. — Tretje dejanje: Kakor da je avtorju zmanjkalo živcev, pade vehementnost dejanja, ideologija stopi na dan, starec na mrtvaškem odru se pokaže kot goljufa, ki je celo lastno ženo okradel, baronica Castelli pobesni in izpriča svojo vlačugarsko nrav, in Leone sam se razkrinka v poslednji izrodek glembajevščine. Živi, umetniško zgrajeni karakterji splahnijo v sheme izvrzkov. — Avtor si pomaga z rutino. Nemara zato parkrat zaveje po Dostojevskem in celo po Ibsenovih »Strahovih« (Leonov privid). — Ostale osebe ostanejo doslednejše. V njih se kolikor toliko vzdrži enotnost dela. Leonov umor baronice je idejno pravilen zaključek drame, nezadostno so pa izdelane njegove psihološke premise.

Drama naredi vtis ogromne, na prvo roko obtesane skale, dialog je silovit in neprisiljeno resničen, v zasnovi čutiš dih onih pračloveških vzmeti, ki so sprožile Oedipa in Hamleta, večer razdor med očetom in sinom, skrivnostno strahoto rodbinskih vezi. Prepričan sem, da bi Krleža, če bi se lotil še enkrat stvari, ustvaril iz nje delo svetovnega pomena. Trajni vrednosti drame škoduje nekoliko tudi dialekt in dvojezičnost, čeprav posebno poslednja zvišuje pri nas njeno učinkovitost.

Gavellova režija je bila kakor bi se bil dotaknil odra s čarobno palico. Ob prvem trenutku ti je zaprlo sapo, domačih igralcev skoraj nisi spoznal, tako so se ti zdeli izpremenjeni in novi. Vse je bilo na svojem mestu in vsakdo. Dejanje se je razvijalo kakor samo od sebe po železni logiki stvari same. Popolnoma si pozabil, da se nahajaš v gledališču. Boljše uprizorjene predstave nismo videli na našem odru niti ob gostovanju Hudožestvenikov. Vse je bilo kakor zlito v enoto. Igralci, tudi nositelji najmanjših vlog, so bili odlični. *Gabrijelčičeva* kot polkovnica in *Kavkler* kot polkovnik sta bila na odru samo nekaj trenutkov in sta postavila dva živa lika. Enako *Jan* kot poročnik. *Sancina* kot nadporočnika von Bellocsanskega skoraj nisi spoznal: tako je zrasel. Tudi *Murgelj* kot sluga je bil tip.

Težo večera sta v prvi vrsti nosila *Kralj* kot Leone in *Levar* kot njegov oče Ignacij Glembay. Kraljeva nekam groteskna maska je prvi trenutek malce osupnila,

komaj pa je zavozil v tok dialoga, je premagal gledalca s silovitim temperamentom, z resnično ognjevitostjo velikega borca. Obširnost, razvlečenost prvega dejanja te ni prav nič motila, kar naprej in naprej bi bil poslušal in gledal. Vse pri njem je bilo naravno in pristno. — *Levar* kot stari Ignacij je bil že po pojavi nad vse impozanten, ves je bil drugačen kot po navadi, nov se je zdel njegov način izgovarjave, nova celo barva glasu. Vse od kajenja cigare pa do hoje je bilo pri njem dovršeno. V prizorih s sinom je vzrasel do grozotne veličastnosti. — *Baronico Castelli-Glembay* je podajala *Nablocka* odlično, posebno v prvem in drugem dejanju, v tretjem je morda za las pretirala vulgarni izbruh pred mrličem. — *Daneša* kot *Fabriczija-Glembaja* sem kar gledal; ustvaril je živ, nepozaben lik starega patricija. *Železnik* v vlogi drja. *Pube Fabriczija* ni bil nič manj dovršen in izdelan. *Jermanov* spovednik dr. *Silberbrandt* je bil tip resničnega farizeja. *Markanten* je bil *Skrbinskov* zdravnik dr. *Altmann*. Nekam blede podobo sestre *Angelike* je *Šaričeva* dobro podala.

V vlogi *Leona* je gostoval beograjski igralec *Plaović*, ki je vlogo podajal na svoj način, morda ideološko pravilneje in bolj enotno (bil je že od početka podoben šakalu na preži, z vsemi znaki glembajevščine) kakor naš *Kralj*; vendar z odločno manj temperamenta in prepričevalnosti.

Učinkovito je dramo prevedel Fr. Albreht.

Inscenacija je bila v strogem skladu z igro in režijo.

»Gospoda Glembayevi« so bili vrhunec, kar nam je nudil doslej naš teater.

Leonhard Frank: Vzrok. (Poslovenil C. D.)

Frankova drama črpa kal svojemu razpletu v daljni mladosti »morilca«, takrat, ko je bil še majhen šolarček in ga ni učitelj, sadističen nestvor, pustil na izletu v gostilno, ker ni imel denarja, da bi plačal kozarec mleka. Tako ravnanje je vzelo otroku sleherno samozavest, strlo mu hrbtenico, vtisnilo mu občutje lastne manjvrednosti in ga storilo nesposobnega za življenje. Postal je pisatelj, revolucionaren ideolog, vendar v borbi z življenjem je stalno podlegal. Edina rešitev je zanj, tako razmišlja vsa leta, da bi obiskal svojega nekdanjega učitelja in ga pripravil do tega, da prizna in obžaluje svoje zlo delo. Stori tako. Toda učitelj ne le, da ničesar ne obžaluje, temveč vtisne celo v »morilčevi« navzočnosti drugemu otroku prav isti pečat svoje brutalnosti, kakor je bil nekoč njemu. To tako prevzame »morilca«, da zadavi pedagoško pošast. Obišče še mater, potem ga zgrabi oblast in pride pred sodnike. V maski državnega pravdnika sedi zopet — stari učitelj, simbol sadistične zlobe. »Morilec« je seveda obsojen na smrt. Na odru vidimo tudi zadnje trenutke pred usmrčenjem.

Delo je v svojem bistvu dramatisirana Adlerjeva individualno-psihološka teorija, katere jedro tiči v slikanju »občutja manjvrednosti« (Minderwertigkeitsgefühl) in iskanju njegove »kompenzacije«, z običajnim obtoževanjem družbe in njenih voditeljev. Je izrazito socialno tendenčno (učitelj in državni pravdnik sta simbola istega zla), neenotno, deloma psihološko naturalistično, deloma simbolično mišljeno. Poleg drugih manjših ima izrazit psihološki nesmisel: junak vztraja dvajset let v občutju manjvrednosti, tudi potem, ko se je njegovega vzroka v vse potankosti zavedel. Možno je torej: ali ni bil učitelj pravi vzrok njegove strte hrbtenice, potem je umor neupravičen, če pa je bil pravi vzrok, je vsa drama zgolj miselna konstrukcija brez notranje resničnega jedra. Zdi se, da je zares poslednje. Delo zapušča vtis nezrelosti in nedognanosti. V umetniškem oziru je nepravilno.

Dramo je po daljšem presledku s posebno skrbjo za podrobnosti režiral Ciril Debevec. Povdaril je pretiranosti v drami, tako posebno prizore z učiteljem in tik

pred usmrtitvijo »morilca«, pa tudi tragično sentimentalne trenutke (s pocestnico, z materjo). V prvih dveh dejanjih je bil potek očitno prezavlečen.

Glavno vlogo »morilca« je igral *Kralj* z vsem svojim temperamentom. Resnično je učinkoval celo tam, kjer ne moreš autorju prav verjeti. Nenaravna je bila »gospodinja« *Medvedove*, boljši je bil *Lipahov* »gospod«. *Obereignerjeva* kot gost ni mogla v vlogi pocestnice pokazati, kaj zmore. Prizori ž njo so bili preveč sentimentalno naviti. Vendar je bilo čutiti na odnu osebnost. »Mati« *Marije Vere* je bila preveličastno tragična in premalo preprosta, kar bi šele odgovarjalo autorjevi zamisli. Grozoten v maski, nekam pretiran v svoji brutalnosti je bil *Skrbinskov* učitelj. Manj izrazit je bil kot pravdnik. *Cesar* ni bil pravi predsednik sodišča, *Železnik* boljši kot »enooki porotnik«. *Ciril Debevec* se je trudil podati blagega in plemenitega zagovornika, bil pa je bolj podoben človeku, ki si na koncu umije roke, in nekam šablonski. *Jerman* je bil že stereotipen duhovnik, *Potokar* dober ključar. Ostali so ustrezali.

Debečev prevod je bil gladek, inscenacija primerna.

Predstava, ki je bila poslednja v sezoni, je zapustila nekam mučen vtis in ni prav zadovoljila.

Popravek: Pri predstavi »*Slehernika*« moramo še posebe omeniti izvrstno kreačijo *Skrbinska*, ki je vlil svojemu Mamonu vprav pravljlično grozotnost.

Vladimir Bartol.

R A Z N O

ALI VESTE

da letošnja francoska književna produkcija pada kar se tiče romanov in da vlada mnogo jače zanimanje za dokumentarična dela, biografije in podobno. Dva velika uspeha pa sta doživeli dve nemški knjigi »Spomini« kneza Bülova in Sieburgova »Bog v Franciji«, vsaka po 40.000 izvodov.

da se je francoski pisatelj Maurice Bedel zameril s svojimi satiričnimi karakterizacijami skoraj vsem evropskim mogočnikom. Roman »Jerôme« ga je zasovražil pri Skandinavcih, dve drugi knjigi o novi Italiji sta ga pahnila v strašno nemilost pri Mussoliniju, članki o Turčiji so mu prinesli jezo in prokletstvo Mustafa Kemala. Včasih takole splošno obsovraženje ni bilo in ni dokaz, da je pisatelj slab, ampak...

da bi bil ameriški pisatelj T. Dreiser kmalu obveljal za nepoštenjaka? — Neka filmska družba se je namreč z njim dogovorila, da bo filmala njegov največji roman »Ameriška tragedija«. Zavistneži pa so nato, ko so za ta dogovor zvedeli, zagnali proti njemu velik hrup in mu očitali, da je nekoč poneverjal denar. Toda Dreiser se ni dal zlomiti. Sedel je in napisal novelo, v kateri kar odkrito prizna, da je v svoji mladosti res poneveril 25 dolarjev, ker je bil v veliki denarni stiski. To novelo je priobčil v več listih in svet mu je »greh« odpustil.

da je znani norveški pisatelj Knut Hamsun (»Modra ptica« je izdala dva njegova romana: »Blagoslov zemlje« in »Pana«) izjavil, da ne bo več pisal. Dejal je, da je povedal vse, kar je imel povedati in da smatra zato svoje delo za končano.

da je...

Nabral Mirko Javornik.

Kaj sodi svetovna kritika o
Jacku Londonu

avtorju romana:

Dolina

meseca

ki ga bodo v kratkem
prejeli naši naročniki.

On je himnični znanik življenja, še več, goreč ljubitelj in pevec bitja in žitja na zemlji... Kakor njegov veliki predhodnik Walt Whitman je Jack London pesnik opojne prerije, žarečih savan, katedralsko-visokih gozdov in bleščeče obali nešteti morij...

(Ameriški pisatelj Arthur Holitscher.)

Presenetljivo nov... mi je zmerom Jack London! Kakšna točnost in moč v izrazu — tu ni nobena stran mrtva. Delo Jacka Londona je najmočnejši epos današnjega človeka. — Ali je v zadnjem stoletju že kdo pred Londonom ugledal in podal vidni in nevidni svet s tako vernostjo? Nihče. Zakaj ta svet je šele sedaj tu.

(Friedrich Wolf.)

Londonove knjige so štivo za vsakogar, ker je v njih dih življenja, ker je v njih širina, razmah in blesk, ker stoji za njimi dragocena človečnost in predvsem, ker jih je napisal velik pesnik.

(Berliner Nachtausgabe.)

**Roman: „DOLINA MESECA“ je mojstrsko
prevedel VLADIMIR LEVSTIK.**

Knjiga stane v knjigotrštvu kartonirana Din 60.— v
platno vez. Din 80.— in v polusnje vezana Din 100.—.

ZALOŽBA MODRA PTICA, LJUBLJANA

Svojim naročnikom in vsemu slovenskemu

čitajočemu občinstvu pripravljamo izredno

novost in presenečenje

V decembru bo namreč izšel, kot prva redna publikacija za naše prihodnje poslovno leto, biografski roman

NAPOLEON

ki ga je napisal najznamenitejši sodobni biograf

Emil Ludwig

To obsežno delo, ki nas bo stalo ogromnih žrtev, bo prvo te vrste na slovenskem knjižnem trgu. Pisano je z nedosegljivim darom, po zgodovinskih virih in strogo nepristransko. Potek vsega dejanja se stopnjuje od strani do strani skozi do konca in Napoleonova osebnost se razraste v knjigi do vprav strahotne veličine. Večina svetovne kritike sodi o delu tako, kakor o nobenem te vrste. Mi bomo o delu in njegovem avtorju še obširno govorili. Zaenkrat naj povemo samo še to, da je bila knjiga v par letih prevedena na 24 jezikov in dosegla skupno naklado dveh milijonov. V slovenščino jo prevaja Josip Vidmar.

Pripravljen imamo že tudi ves ostali program za prihodnje leto, ki je izredno zanimiv, in o katerem bomo v kratkem obvestili svoje naročnike.

Založba Modra ptica v Ljubljani

Važno! **Apel na naročnike** Važno!

(Knjižne nagrade.)

Poletni meseci so že za nami in z njimi vročina, počitnice in dopusti. Vrača se jesen s svojo resnostjo, tu je spet čas novega in svežega duhovnega dela, poln načrtov in napetosti. Nobena stvar ne sme obstati in zaspati, vse mora kvišku in naprej. Vsak zastoj bi pomenil že nazadovanje. Tudi naša založba mora v še večje delo za čim širšim razmahom. Ena od najvažnejših naših deviz je in mora biti: *čim več novih naročnikov*. Samo tako bomo namreč zmogli težke naloge, ki nas še čakajo in ki se jim ne bomo mogli izogniti. *Pred vrati je novo poslovno leto, ki nas bo s svojim močnim in zanimivim programom pošteno obremenilo*. Ko premišljamo, kako bomo vse zmogli, se nanovo obračamo na cenjene naročnike, da nam spet priskočijo na pomoč. Njihov trud jim bomo vrnili s čim dragocenejšimi publikacijami in z razpisanimi nagradami.

V kratkem boste vsi prejeli letošnjo četrto in zadnjo knjigo: »*Dolina meseca*«. Knjiga bo izredno lepa. Pokažite jo svojim prijateljem in znancem in Vaš uspeh ne bo izostal.

NAGRADE SO SLEDEČE:

Za enega novega naročnika pošljemo eno izmed sledečih knjig:

Anton Čehov: ANJUTA, novele. V mehko vez.

Prosper Mérimée: ŠENTJERNEJSKA NOČ, roman. V mehko vez.

John Galsworthy: TEMNI CVET, roman. V mehko vez.

Walther Scott: IVANHOE, roman. V mehko vez.

Knut Hamsun: PAN, roman. V platno vez.

H. R. Berndorff: VOHUNI. V platno vez.

Ivan Cankar: GREŠNIK LENART. Vez.

Ivan Cankar: MOJE ŽIVLJENJE. Vez.

R. Kipling: KNJIGA O DŽUNGLI. Vez.

Shakespeare: SEN KRESNE NOČI. Vez.

Shakespeare: MACBETH. Vez.

Shakespeare: OTHELLO. Vez.

Kdor pridobi dva naročnika, si lahko izbere dve od gori imenovanih knjig, ali pa eno izmed sledečih:

Anton Čehov: ANJUTA, novele. Vez. v platno.

P. Mérimée: ŠENTJERNEJSKA NOČ. Vez. v platno.

J. Galsworthy: TEMNI CVET. Vez. v platno.

W. Scott: IVANHOE, roman. Vez. v platno.

B. Kellermann: TUNEL, socialen roman. Vez. v platno.

H. Barbusse: OGENJ. Vez.

D. G. Mukerdži: MLADOST V DŽUNGLI. Vez. v platno.

K. Hamsun: GLAD, roman. Vez. v platno.

Kdor pridobi tri naročnike, si lahko izbere odgovarjajoče število zgoraj imenovanih knjig ali pa eno izmed sledečih:

Dr. Franceta Prešerna: ZBRANO DELO. Vez. v platno.

F. M. Dostojevskij: SELO STEPANČIKOVO, roman. Vez. v platno.

A. Čehov: ANJUTA. Vez. v polusnje.

G. Mérimée: ŠENTJERNEJSKA NOČ. Vez. v polusnje.

J. Galsworthy: TEMNI CVET. Vez. v polusnje.

W. Scott: IVANHOE. Vez. v polusnje.

Kdor pridobi štiri naročnike, si lahko izbere odgovarjajoče število zgoraj označenih knjig, ali pa eno izmed sledečih:

Mihael Arcibašev: SANIN, roman. Vez. v platno.

F. M. Dostojevskij: ZAPISKI IZ MRTVEGA DOMA. Vez. v platno.

F. M. Dostojevskij: BESI, roman. Vez. v platno.

Henrik Sienkiewicz: Z OGNJEM IN MEČEM, roman. Vez.

Kdor pridobi še več naročnikov, lahko izbira med gornjimi knjigami.

Z deset naročnikov pa lahko dobi eno izmed veledel:

L. N. Tolstoj: ANA KARENINA, roman. Vez. v platno.

F. M. Dostojevskij: BRATJE KARAMAZOVI, roman. Vez. v platno.

Vse te nagrade bomo razpošiljali od 1. oktobra dalje. Da olajšamo naročnikom delo, smo zopet priložili reviji posebne naročilnice.

V razprodajo smo prevzeli
zanimivo in pestro knjigo

H. R. BERNDORFF:
VOHUNI

Knjiga prinaša 14 zgodb iz svetovne vohunske službe. Pisana je skozi in skozi resno in zanimivo, usode nastopajočih ljudi so prikazane često pretresljivo tragično.

Knjiga je dostojno opremljena, zlasti okusna je nova platnena vezava.

Cena v platno vezani knjigi je Din 40,—, v polplatno Din 34,—, v mehko vezana Din 24,—.

Naroča se pri Založbi Modri ptici v Ljubljani, Rimska cesta 3. Telefon 3163.

Reviji so priložene položnice. Prosimo za nakazilo naročnine.

Erika

Motite se

če mislite, da so vsi pisalni stroji enaki. Kakor se razlikuje človek od človeka, tako so različni tudi stroji. Najboljši med dobrimi pa je brez dvoma

„Erika“ pisalni stroj

Zahtevajte
prospekte:

THE REX Co.

• Ljubljana, Gradišče št. 10

Najlepše štivo za
odraslo mladino
v počitnicah je
r o m a n

Walterja Scotta

Jvanhoe

ki je izšel lani
v naši založbi

ZALOŽBA MODRA PTICA

KLISEJE

vseh vrst po
fotografijah
ali risbah
izvršuje
najsolidnejše
klišarna

ST-DEU

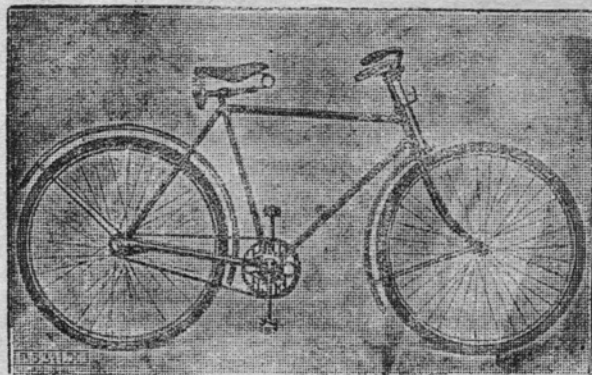
LJUBLJANA
DALMATINOVA 13

PUCH

novi modeli!

Dobe se po solidni
ceni tudi na obroke le
pri tvrdki

Ign. Vok
Ljubljana

TISKOVINE

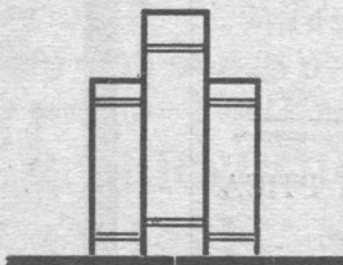
vseh vrst: trgovske, uradne, reklam-
ne, časopise, knjige, večbar-
vni tisk hitro in poceni!

TISKARNA MERKUR

LJUBLJANA GREGORČIČEVA št. 23

Tel. 25-52. Telegram: Tiskarna Merkur.

Šalda-konte — Štrace — Journale — Šolske
zvezke — Mape — Odjemalne knjizice
Risalne bloke itd.

nudi po izredno ugodnih cenah

Knjigoveznica
Jugoslovanske tiskarne
v Ljubljani, Kopitarjeva ulica 6
II. nadstropje